

ERINDRINGER AV OG OM STIFTSPROVST JOHAN BALTHAZAR FLOTTMANN.

Stiftsprovst J. B. Flottmanns selvbiografi er diktert av ham i 1865 til hans svigersøn, kjøbmand Hans Bordrud i Bergen, med nogen faa tilføielser ved hans egen haand. Det originale manuskript var for en 20 aar siden endnu i familiens besiddelse. En avskrift efter originalen, utført av sogneprest L. C. Stang († 1896), blev av sogneprest D. Thrap testamentert til Riksarkivet, hvor den nu findes som manuskript nr. 107 4to. En anden avskrift, utført av Thrap selv, blev av Thrap 24. november 1910 skjænket til Bergens Offentlige Bibliotek, hvor den nu findes som manuskript nr. 108. En tredje avskrift blev omkring 1900 utført efter originalen av overretssakfører W. M. Schjelderup, i hvis eie avskriften fremdeles befinder sig. — Selvbiografien er her trykt efter Schjelderups avskrift, sammenlignet med Stangs og Thraps.

Sogneprest D. Thraps erindringer om stiftsprovst J. B. Flottmann er optegnet i 1881 av ham i samme hefte som hans ovennævnte avskrift av selvbiografien og findes i Bergens Offentlige Biblioteks ms. nr. 108. — Thrap, som var født 1832, blev teologisk kandidat 1856 og opholdt sig fra 1857 til 1876 i Bergen, hvor han var lærer ved en privat pikeskole 1857-8, klokker og lærer ved Bergens Strafanstalter 1858-60, og personellkapellan hos sognepresten ved Bergens Domkirke 1860-76. Han blev i 1876 residerende kapellan paa Modum og 1880 sogneprest ved Petri kirke i Kristiania, tok avsked 1902 og døde 1913.

De tilføiede anmerkninger er forfattet av undertegnede utgiver, med undtagelse av enkelte, som er merket D. T. o: Daniel Thrap. W. M. Schjelderup.

STIFTSPROVST J. B. FLOTTMANNS SELVBIOGRAFI.

1786 den 14de November er jeg født i Bergen, hvor mine Forældre vare *Balthazar Johan Flottmann*¹, Lærer i 3die Classe ved Bergens Kathedralskole, og *Anna Forman*, af hvilke førstnævnte er død Aar 1800, den sidstnævnte overlevede ham som Enke i 17 Aar. Min Farfader skal være indflyttet til Bergen fra Stettin i Pom-

¹ *B. J. Flottmann* var født i Bergen 7. januar 1738 og søn av kjøbmand Johan Balthazar F. († 1753) og Anne Luth († 1739). Han blev student 1758 og teologisk kandidat 26. juni 1765 med non contemnendus. Døde 28. mai 1800. Gift 20. april 1780 med *Anna Forman*, f. 20. april 1750, død 20. decbr. 1817, datter av Henrik Jansen Forman († 1788) og Catharina Abrahamsdatter F. († 1795).

mern¹ og var, efter hans Gravskrift at dømme, en agtet og anseelig Borger i min Fødebye. Jeg har ingen Grund til at troe, at denne min Bedstefader har efterladt sig Velstand, men vel veed jeg, at han efterlod sig flere Børn, Sønner og Døttre. Af disse var En gift med Grosserer *Lyder Wentzel Nicolaysen*², der sædvanlig kaldtes *Lyder Holte*, formodentlig efter en Gaard i Nordland, hvor hans Forfædre havde boet; en Anden af min Faders Søstre var gift med en Magistratsperson, Cancelliraad *Meyer*³, der efterlod sig et vakker Eftermæle ved sin Retskaffenhed og sine Optegnelser om Bergen; en Tredie af min Bedstefaders Døttre var gift med en Bagermester *Ditleff*⁴, og en Fjerde med en Kjøbmand *Greger*⁵, død som Eier av en Gaard paa Kalfaret ved Bergen; hvem af disse Døttre vare min Faders Heel- eller Halvsøstre veed jeg ikke. Jeg har oftere hørt nævnes en Broder af min Fader, ved Navn *Arent*, der, som Søfarende, tidlig fandt sin Død i Bølgerne.

Min Moders Fader var *Henrik Jansen Forman*⁶, der skal være indflyttet fra Øen Föhr paa Vestkanten af Schleswig, først

¹ *Jan (Johan) Balthazar Flottmand* tok borgerskap 9. april 1733 som kjøbmand i Bergen. Han var fra Stralsund.

² *L. W. Nicolaysen* blev født paa Rørøen paa Helgeland i Nordland 1729. Han var av bondeslegt og søn av Nicolay Pedersen, gaardbruker og jægteskipper paa Rørøen, og *Maren Holte*. Han tok borgerskap 10. februar 1761 som kjøbmand i Bergen og døde 2. decbr. 1802. Gift to gange, sidste gang med *Magdalena Christina Flottmann*, f. 18. oktbr. 1748, † 3. juni 1801, efterlatende 2 sønner. Han var en dygtig og velhavende kjøbmand, som nød sine medborgeres tillid og blev valgt til flere offentlige hverv. Desuten utmerket han sig ved en sjelden velgjørenhet. I 1796 kjøpte han gaarden Kalfaret av sin ældre bror, *Lauritz Holte Nicolaysen*, som var kjøbmand og stads-hauptmand med majors rang. Disse 2 brødre var de første av slekten Nicolaysen, som bosatte sig i Bergen. *L. W. Nicolaysen* plantet lindalléen paa begge sider av Kalfaret.

³ Den bekjendte Bergens-historiker *Hilbrandt Meyer*, som var født i Bergen 30. august 1723 og tok borgerskap sammesteds som kjøbmand 3. august 1745. Han blev 3. juni 1751 utnævnt til viceraadmand i Bergen mot at erlægge 600 rdlr. til Seminarium Fredericianum og 19. august 1763 til borgermester. Han døde i embedet 20. oktober 1785 uten barn. Gift med *Helche Cathrine Flottmann*, døpt 24. januar 1737, begravet 30. januar 1788. Meyers samlinger til Bergens beskrivelse er utgit av Bergens Historiske Forening ved B. E. Bendixen 1904-10.

⁴ *Johan Herman Detloff*, døpt i Korskirken 5. juni 1722, blev 10. marts 1758 gift i Domkirken med *Margrethe Flottmann*. Han tok borgerskap som mesterbaker 1. decbr. 1757.

⁵ *Hans Falch Gregers* tok 5. septbr. 1775 borgerskap som kjøbmand i Bergen. Han var født paa Rørøen i Helgeland og sluttet med handelen i 1796, hvorefter han flyttet til sin gaard „Lille Kalfaret“, som i 1791 var blitt opryddet og bebygget. Han døde 30. marts 1811. Gift 11. juni 1775 med *Catharina Elisabeth Flottmann*, som døde 22. septbr. 1785.

⁶ *Henrik Jansen Forman* var født i Bergen 21. januar 1705 og døde 16. oktober 1788. Uheldige forretninger tvang ham i 1772 til at overgi sit bo som fallit. Han blev derefter mækler og levte resten av sit liv under tunge økonomiske kaar. Naar forfatteren meddeler, at H. J. Forman skal være indflyttet fra øen Föhr, maa dette bero paa en misforstaelse, da alle hans fædre saa langt tilbake som til 1500-tallet er født i Bergen. — Stamtavle over slekten Forman av Wiesener og Finsen.

Kjøbmand, siden Mægler, død som blind i smaae Kaar, Fader til flere Sønner og Døttre.

Min Fader blev bestemt for Embedsveien og demitteredes fra fornævnte Skole til Danmarks og Norges fælleds Universitet i Kjøbenhavn, hvor han fuldendte sit Cursus ved at tage Embedsexamen som Theolog. Han havde først været Huuslærer for Sognepræst *Marker's*¹ Børn i Strandebarm i Hardanger; denne Mand var nok født paa Bornholm. Som ungt Menneske logerede min Fader hos sin Svoger, Bagermester Ditleff, i det Huus, hvorfra den store Ildebrand 1755² udbrod, der ødelagde Strandgaden i Bergen fra Torvet til Nordnæs, ved hvilken Leilighed min Fader om Natten reddede Livet ved at springe ud af Sengen, da han først vækkedes af Luerne, som fortærede Gardinerne om samme; det Eneste, han ellers bjergede, var et Sølv-Lommeuhr, hvoraf jeg nu 1868 er Eier. Den Post, som derefter betroedes ham som Lærer ved den lærde Skole, var han Indehaver af igjennem en lang Række af Aar, indtil han fra traadte samme ved sin Udgang af denne Verden. I sin Stilling som Skolelærer havde han sin vigtigste Indtægt af den daværende og dermed forbundne Chordegngpost ved Nykirken. I denne Bestilling forestod han Disciplenes Sang her, der da udførtes, ligesom i Dom- og Korskirken, Fredags Formiddag og Søndags og Høitidsdags Høimesse og Aftensang, af Elever fra Latinskolen, som og ved Begravelser og Brudevielser. Hans aarlige Indkomst kunde udgjøre imellem 400-500 Rigsdaler D. C., som ved økonomisk Huusholdning og de lavere Priser paa Livets Fornødenheder, vare tilstrækkelige for vor ikke talrige Familie, hvis Medlemmer, foruden Forældrene, kun var 2 Børn, en Søn og en Datter (en ældre Broder af mig døde tidlig), og var dette formodentlig Grunden til, at min Fader ikke indtraadte i en med mindre Anstrængelse og større Indtægt forbunden Embedsstilling, der nok medførte den Ubehagelighed, at han maatte forlade sine Nærmeste og betale sin Formands Gjæld til Statscassen.³ Det er mig dog bekjendt, at han søgte at forøge sine Indtægter ved private Informationer i og udenfor sit Hjem; blandt dem, han saaledes underviste, kan jeg nævne tvende Sønner af den mod Slutningen af forrige Aarhundrede afdøde Stiftamtmand

¹ *Eiler Holck Marcher* var født 1717 paa Bornholm og sognepræst til Strandebarm fra 1748 til sin død 1778.

² Den store ildebrand som la hele strandsiden fra Torvet til Nordnes i aske, fandt sted 23. juli 1756. Den opstod kl. 11 om aftenen hos en baker, som, skjønt han var uskyldig i ulykken og selv led under denne, maatte for fremtiden bære navnet „brandbakeren“.

³ Her maa rimeligvis tænkes paa et Embede ved Post- eller Toldvæsenet. D. T.

i Bergens Stift og Ridder *Schouboe*, af hvilke den Ene har fungeret som Statsraad, den anden som Statssecretair i den norske Regjering.¹ Min Faders Kyndighed i de levende, det tyske og franske, Sprog, der ikke var saa almindelig som sildigere, kom ham meget tilgode; forøvrigt erkjendtes han at være sin Post, som Lærer ved den lærde Skole, aldeles voxen, i Besiddelse af baade Evne og Villie til at fremme Ungdommens Vel. Han holdt god, ikke utidig stræng, Disciplin; af de bedre opdragne og flittigere Elever var han agtet og elsket, og mangen af dem understøttede han, eller formaaede han mere Formuende at understøtte baade i deres Skolegangstid og senere under deres Ophold ved Universitetet. Af disse erindrer jeg især *Nicolai Wergeland*², der ved Embedsexamen erholdt bedste Charakter med Udmærkelse, vandt Academiets Guldmedalie for Besvarelsen af den theologiske Priisopgave, blev residerende Capellan i Christianssand, hvor han først var Adjunct ved Latinskolen og erholdt den af „Selskabet for Norges Vel“ udsatte Belønning for den bedste Afhandling om et Universitets Oprettelse i Norge, hvilken ogsaa dets daværende Konge, Frederik den Sjette, og andre private rige Mænd i Fædrelandet belønnede. Han viiste sig og som et kundskabsrigt og virksomt Medlem af Rigsforsamlingen paa Eidsvold, hvor han sildigere blev Sognepræst, var i længere Tid Provst i Øvre Rommerige og Medlem af Nordstjerneordenen; som Forfatter har han ellers gjort sig meest bekjendt ved sine Lærebøger i Christendommen. Ikke veed jeg at nævne nogen uformuende Yngling, demitteret fra Bergens Kathedralskole, der har anvendt Tiden bedre og ved sine sjeldnere Evner tilegnet sig større Forraad af Viden-

¹ *Christian de Schouboe* var stiftamtmand i Bergen 1774-89. Hans sønner: 1. *Oluf Borch de Schouboe* blev født i Bergen 5. juni 1777. Efterat ha indehat forskellige embeder i Danmark utnævntes han i 1810 til amtmand i Stavanger amt og forflyttedes derfra 1812 som stiftamtmand i Kristianssands stift og amtmand i Nedenes og Raabygdelaget, fra 1815 i Lister og Mandals amt. Blev 1836 statsraad, i hvilket embede han døde i Stockholm 21. decbr. 1844. 2. *Ulrik Frederik Anton de Schouboe* fødtes i Bergen 5. januar 1782. I 1812 efterfulgte han broren som amtmand i Stavanger amt, hvorfra han i 1814 forflyttedes til Lister og Mandals amt. Dette amt bytted han i 1815 med broren og overtog da Nedenes og Raabygdelagets amt, hvori han forblev, indtil han 17. januar 1837 udnævntes til statssekretær. Han tok avsked fra dette embede 31. august 1859 og døde i Kristiania 18. decbr. 1863.

² *Nicolai Wergeland* blev født i Hosanger 9. novbr. 1780 og student fra Bergens Latinske i 1799. I 1805 fik han guldmedaljen for en teologisk prisavhandling efter i 1803 at ha taget den teologiske eksamen med utmerkelse. Han utnævntes 1805 til adjunkt i Kristianssand og vandt i 1811 den utsatte præmie for den bedste afhandling om et norsk universitet. Blev aaret efter utnævnt til residerende kapellan i Kristianssand og i 1816 til sognepræst i Eidsvold. I sidstnævnte aar skrev han sit bekjendte skrift om „Danmarks politiske Forbrydelser mod Norge“. Han døde 25. mars 1848. N. Wergeland, som var fader til *Henrik Wergeland*, spillede en fremtrædende rolle paa riksforsamlingen paa Eidsvold.

skab og Sprogkundskab. — Bergenserens *Adrian Benoni Bentzon*¹, Søn av Byfoged Bentzon, der blev Adjunct i det juridiske Facultet, Regjeringsraad og Generalgouverneur i Vestindien, var maaske et mere opvakt Hoved end Wergeland, men til Bentzon har jeg mindre Bekjendtskab. Biskop Mynster handler om ham i sine Meddelelser om sit Liv, Kjøbenhavn 1854 [s. 97-8. 110-4].

Af de saakaldte døde Sprog var nok det latinske min Fader mest bekjendt; i hiin Tiid satte man en særdeles Priis paa Kundskab deri, i dette aflagdes saavel den skriftlige som mundtlige Prøve ved Embedsexamen; om hans Bestræbelser for at gjøre Fremgang i dette Sprog vidne forskjellige av ham nedskrevne Excerpter, hvoraf jeg efter saa mange Aars Forløb endnu er i Besiddelse.

Til sine jevnlige Medarbeidere ved Lærestalten, de tvende Lærere i de laveste Classer, der sædvanlig her, som andetsteds, kaldtes Hørere, stod han i et venskabeligt Forhold; dette var ikke tilfældet med den fjerde, Læreren i den første eller nederste Classe *G.*², bekjendt for sin rigorøse Disciplin og desaaarsag Disciplene, i og udenfor hans Classe, mindre end kjær, ja forhad, hvorfor der og var almindelig Glæde over hans Død, i Aaret 1800, efter at han til sin store Ærgrelse havde seet sit Billede forsynet med en hæsleg Underskrift, anbragt over sin Classes Catheder eller Lærerstol. Jeg nægter ikke, at jeg mangan Gang sildigere med Indignation har erindret hans Behandling af de smaa Dreng, der vare anbettede hans Underviisning. Det var umiskjendeligt, at han fandt Fornøielse i at slaae dem, med Riset at give dem smertelige Haanddasker; hans Latter var vederstyggelig, naar de smaa Stakler ynkeligen krympede sig under disse Slag. Især faldt disse rundelig

¹ *Adrian Benjamin (Benoni) Bentzon* blev født 22. april 1777 i Tønsberg, hvor hans fader var kst. byfoged. Han dimittertes fra Bergens Latinskole 1793, tok 1797 juridisk eksamen og blev 1798 adjunkt og notarius ved det juridiske fakultet. I 1799 blev han medlem av regjeringen paa de Vestindiske Øer. I de aar, han som ungt menneske opholdt sig i Kjøbenhavn, var han gjenstand for sine omgangsvenners beundring. Saa forskjellige mænd som biskop J. P. Mynster og diplomaten Rist har i sine efterladte selvbiografier omtalt ham som „noget forbausende, hvad kundskabsfylde, fin æstetisk sans og skarp forstand“ angik. Begge følte sig styrket og vækket ved omgangen med denne tillike saa „kraftige som rene karakter“. Han led av en benskade, som hadde plaget ham fra hans ungdom, og som kastet bitterhet ind i hans sind foruten andre sorger, som ramte ham. Selve den løpebane han kom ind paa, gav ham heller ikke leilighet til paa rette maate at utfolde sine store evner. Han blev i 1816 generalguvernør (med titel av generalmajor). I 1825 fratradte han guvernørposten og døde 15. januar 1827 i Christianssted paa St. Croix.

² *Johannes Grøgaard*, som var født i Kristianssand 1737, blev student 1758, kom i 1759 til Solør, hvor han var lærer og sakførerfuldmægtig, indtil han i 1765 ansattes som underoffiser. I 1767 reiste han til Bergen, hvor han blev klokke ved St. Jørgens Hospital og derefter i 1789 førstelektiehører ved Bergens Latinskole. Han var far til Hans Jakob Grøgaard, sogneprest til Nykirken.

Løverdags Formiddag, den Børnene med Rette kunde kalde Tamperdagen. Det blev almindelig sagt, at han fra fordums Tid havde faaet en Pryglevane, da han havde været Underofficier i den svenske Armee; vist er det, at hans Søn har fortalt mig, at hans Fader med Forkjærlighed omtalte den militaire Stand. Det Skoletyrannie, han udøvede, blev ubekjendt for hans nærmeste Foresatte, der vel daglig vare i Nærheden af ham, men opholdt sig da i et ved en Panelevæg adskilt Læseværelse, deels i hans Haardhed kun saae Iver og Nidkjerhed for Disciplenes Fremgang i de første Elementer. Hans Død blev derfor af Skolens Bestyrelse beklaget som et for Lærestalten næsten uerstatteligt Tab, og Sognepræsten for Aarstads Menighed *T.*¹ holdt Lovtale over ham ved hans Jordefærd, medens Eleverne, ældre og yngre, jublede paa hans Dødsdag og loe ved hans Grav. — Ogsaa til Skolens nærmeste Foresatte, den for sin udstrakte Lærdom, sjeldne Læregaver i Sprog og Videnskab berømte og for sin ædle Charakter ligesaa elskelige Rector, *Frederik Christian Holberg Arentz*², der sildigere fik Titel af Professor og decoreredes som Ridder af Dannebrog- og Vasaordenen, ligesom og til Conrector *Rasmus Severin Kisbye*³, lige agtværdig som Lærer og Menneske, der sildigere forflyttedes til Rectoratet ved den lærde Skole i Aalborg, omtrent 9 Aar før Norges og Danmarks Adskillelse, stod min Fader i kjærligt Forhold; lignende var det og til hans Beslægtede og Naboer. Vi boede i Byens 16de Rode No. 12⁴, et vakkert Strøg, der ganske omreguleredes efter Ildebranden 1855.⁵ Her, i et ikke stort, men beqvent indrettet Huus, hensvandt den ene Dag rolig som den anden, og veed jeg ikke, at Familiens Rolighed i

¹ *Michael Sundt Tuchsén*, prest ved St. Jørgens Hospital 1789-1808. I 1749 var Aarstads sogn bleven forenet med Hospitalet.

² Rector *Arentz* var født 1736 paa Askevold prestegaard i Søndfjord, hvor faren *Frederik A.*, der døde som biskop i Bergen 1779, var sogneprest. I 1756 tok han teologisk eksamen, 1759 blev han lektor ved Seminarium Fredericianum og 1769 tillike konrektor ved Bergens Katedralskole, til hvis rektor han utnævntes i 1781. Han tok avsked 22. marts 1825 og døde 31. decbr. s. aar. I 1806 blev han titulær professor, 1810 ridder av Danebrog og 1820 av Vasaordenen.

³ *R. S. Kisbye* var født 1754 i Odense, hvor hans far var professor ved gymnasiet, moren var av norsk slegt. Han blev student 1771. Efter at ha tat teologisk eksamen foretok han en 3-aarig stipendiereise til Tyskland. I 1782 tok han magistergraden og utnævntes samme aar til konrektor ved Bergens Katedralskole. Samtidig blev han inspektor ved Seminarium Fredericianum. I 1804 forflyttedes han som rektor til Aalborgs Katedralskole. Han tok allerede 1811 avsked med titel av professor og døde 1. septbr. 1826.

Lyder *Sagen* kalder Kisbye „den eigode, lærde Kisbye“. Han passet godt sammen med rektor Arentz, og de rivninger, og de tidligere ikke sjelden hadde fundet sted mellem rektor og konrektor, var der nu ikke tale om.

⁴ Huset laa paa den tomt, hvor nu Smaastrandgaten ligger.

⁵ Denne store ildebrand ødela 30. mai 1855 strøket søndenfor Torvet ned mot Lille Lungegaardsvand. Ialt brændte 120 vaaningshuser og 25 garverboder.

min Faders Levetid blev mærkeligere forstyrret end ved Ildebranden 1800, hvori Nykirken, ved hvilken han var Chordeg, lagdes i Aske.¹ Gudstjenesten holdtes imidlertid for Nykirkesognet i St. Mariæ eller den tydske Menigheds Kirke, indtil Nykirken efter omtrent 1½ Aars Forløb var saavidt istandsat til Benyttelse af dens Menighed. Istedet for Orgel benyttedes imidlertid et saakaldt Positiv, der blev foræret Kirken af en Kjøbmand i Nantes, *Møller*, der var døbt i den, og det brugtes omtrent i et halvt Seculum under idelige Reparationer, indtil Kirken fik et fuldstændigt Orgel, passende til Kirkebygningens Størrelse, opført af den danske Orgelbygger *Albrechtsen* i Aarene 1850 paa Menighedens Bekostning for omtrent 3,500 Spd. Angaaende Orgelets Plads var Dissents i Commissionen for Kirkens Istandsættelse; det blev sat ovenover Prædikestolen ligesom i forrige Slotskirke og Frederikskirken i Kjøbenhavn, fordi Plads dertil var det anvist, og Anbringelsen andetsteds vilde formindske Kirkens Rum for Tilhørere.²

Fra min tidligere Barndoms Dage erindrer jeg tydelig, at da Vaccinationen ei var opdaget, blev jeg under en grasserende Koppesygdom³ inoculeret eller indpodet med godartet Koppematerie, og overstod saaledes lykkelig denne Sygdom, der diffigurerede saa Mange og lagde saa mange Børn i Graven. Ikke mindes jeg at være bleven underviist i nogen Elementairskole, undtagen hos en *Sellæg* i Skrivning og Regning. Mine Forældre og min Søster⁴, 5 Aar ældre end jeg og i 1801 gift med Kjøbmand *Albert Hendrik Mohn*, lærte mig de første Elementer, men fra 1794 fulgte jeg min Fader daglig til Latinskolen, hvor jeg blev sat paa den saakaldte Privatisternes Bæk i 3die Classe. Omtrent paa denne Tid døde min Legekammerat Jesper Lund, og jeg mindes vel, at jeg med Taarer gik efter hans Liig til Domkirkegaarden.

¹ Denne ildebrand udbrød 14. febr. 1800 i et hus likeoverfor Nykirken. Kirken blev, efter reparationen, atter indviet den 25. novbr. 1801 af kst. biskop Joh. Nordahl Brun.

² I 1845 førtes en længere strid i „Bergens Stiftstidende“ om det nye orgels plads. Nogen holdt paa den plads over prækestolen, hvor det daværende positiv stod, og hvor likeledes det orgel var anbragt, som ødelagdes ved branden i 1800. Man mente, at kirkens bygning klarlig viste, at dette var den rette plads, og at kirkebygningens symmetri ellers vilde forstyrres. At anbringe orgelet paa et av gallerierne, — som andre foreslog — mente man vilde desuten berøve kirken for megen plads og paaføre den store utgifter. Det nye orgel blev først færdig og tat i bruk sluttet av 1851.

³ I 1795 og 1796 hjemsøktes Bergen av en koppe-epidemi, som bortrev mange barn. Skizzer af Bergenske Forholde i ældre og yngre Tid af en Bergenser [J. Gran] I, s. 5.

⁴ *Cathrine Flottmann*, født 29. oktbr. 1782, † 30. april 1819. Gift 29. marts 1802 med kjøbmand *Albert Hendrik Mohn*, f. 5. august 1773, † 19. juli 1848. Deres søn *Hendrik Formann Mohn* (f. 1807, † 1874) har oprettet et legat, som bærer navn av *Albert Hendrik Mohn og Hustru Cathrina, fød Flottmanns Legat*.

1795 udbrød en Ildebrand i Strandgaden imellem Petanebryggen og Nykirken og ødelagde dette Strøg lige op til Klosterhougen; men 1800 i stræng Kulde tog Ilden Overhaand fra et Huus med en høi Gavl ligeoverfor Nykirken, antændte Træværket omkring dens Taarn og ødelagde den samt det omliggende Strøg til Klosterhougen. Denne Brand forvoldte Politimesteren ikke liden Fortrød, fordi han havde roest de raske franske Matrosers Tjeneste ved denne Leilighed fremfor vore egne Brandfolks.¹ Men 1830 i Februar begyndte en Ildebrand² paa Muralmindingen og fortsattes til Nyalmindingen. Denne Brand var skadelig for Sognets Præster; thi den foraarsagede, at forskjellige bemidlede Familier indflyttede i et andet Sogn. Ilden havde den sørgelige Oprindelse, at den derive-rede fra en Pige, [som ved den vilde skjule et Tyveri. Hun blev vel dømt til Tugthuset, men løsladt efter nogen Tid. Forøvrigt var der roligt i Nykirkesognet i min Embedstid, naar undtages ved den saakaldte Handelskrise 1859³, der satte over 40 virksomme Handelsmænd ud af Næringsvei. Der udbrød en Ildebrand 1862⁴ paa den øvre Side af Strandgaden ved Muren; men kun 4 Huse ødelagdes.

Fra fornævnte Latinskoles 3die Classe opflyttedes jeg 1798 til Skolens 4de Classe, og regnedes Skoleaaret fra og til Midsommer-tid. Medens jeg her var Discipel, havde jeg nær fundet min Død i Søen; thi da jeg Askeonsdags Eftermiddag, under en Skoleferie, tilligemed flere løb paa Skøiter paa det store Lungegaardsvand, faldt jeg igjennem Isen. Denne Tildragelse kunde let have foraarsaget Fleres Død; thi da nogle Ældre ilede til for at hjælpe mig, og Isen var meget svag, faldt ikke faa af dem i Vandet. Min Redning skyldte jeg, næst Guds Bistand, Student *Gunner Houge*⁵, der siden blev Klokker ved St. Jørgens Hospitalskirke og Lærer ved Bergens Realskole, ham og en Styrmand *Sem*, der sildigere blev

¹ Dette maa være en forveksling med branden den 20. januar 1795, som la alle huser og pakboder i strøket mellem Nyalmenningen (Holbergsalmenning) og Nykirken i aske. Ved denne brand viste officerer og mandskap fra den franske flaaedivision, som overvintret her i Bergen 1794-95, „en mageløs raskhed og iver“. Politimester dengang var *Rolf Olsen*. Se [J. Øran], *Skizzer af Bergenske Forholde I*, s. 6 og 10-11.

² Denne ildebrand udbrød den 26. februar mellem kl. 5 og 6 efterm. i et hus paa nordre side av Nedre Muralmenningen og la i kort tid Strandsiden samt Markeveien mellem Muren og Nyalmenningen i aske.

³ Den store handelskrise 1857, som begyndte i Nordamerika, forplantet sig videre over England til Europa. Den naadde Norge først i 1858, senest av landene i Nordeuropa.

⁴ Ildebranden fandt sted natten til 22. januar 1863.

⁵ *G. Houge* var født 1781 i Haaland, hvor faren Christen H. var sogneprest. Han tok 1795 examen artium med haud fra Bergens Katedralskole og døde 3. febr. 1823 som klokker ved St. Jørgens Hospitalskirke i Bergen.

Gaardbruger søndenfor Bergen. Straf for min Uforsigtighed ved denne Leilighed udeblev ikke; den bestod foruden i Angesten, der var forbunden med Faren, i Synet af mine Skøiters Ødelæggelse ved min Faders Haand, i Synet af tre Drenges Liig, som kort Tid efter omkom ved Skøiteløbning paa det lille Lungegaardsvand, og i en ubehagelig Erindring, en Frygtsomhed, som stedse har indfundet sig, naar jeg maatte paa Reiser tage Vei over Isen.

Mine daglige Kammerater i disse Drengenaar, især efter den sædvanlige Skoletid, vare tvende Sønner af den i vort Naboelav boende Kammerraad, senere Justitsraad og Stiftsamtsskriver, *Dahl*¹, af hvilke den Ene blev Officier i den norske Marine² og den Anden Toldbetjent i Stavanger.³ Vore Fornøielser vare ikke altid uskyldige og uden andres Fornærmelser; saa holdt jeg mig og gjerne til en ældre Classecammerats Hjem, hvor det om Aftenerne gik lystigt til. Hans Fader var Klubvært; men her hverken saaes eller hørtes altid det, som godt var. Mine Besøg der gik under Navn af Sammenkomst med Classecammerater til Repetition; den fandt ogsaa Sted en Tid, men, sandt at sige, tabtes tilsidst mere, end der vandtes; det Hele blev en Repetition af Drengestreger. Mine Forældre, som var opdragne i en anden Tid, under andre Forhold, maae ikke altid have været aarvaagne og alvorlige nok med Hensyn til den muntre og undertiden altfor muntre Søn, som blev meget roest for den Fremgang, han gjorde i Skolen. Til disse Cammerater maa ogsaa regnes en Søn af Magazinformaler *Foss* ved Navn *Herman, Henrik*⁴, der, først bestemt til Handelen, sildigere tog Examen som Artillerieofficier i Kjøbenhavn og avancerede betydelig, efter Ophævelsen af Foreningen med Danmark, i den norske Artilleriebrigade, udnævntes til Statsraad og Chef for Armee-Departementet. Man tillagde ham, som Storthingsmand, Æren for den Forestilling, som bevirkede det nærværende norske Unions- og Coffardieflags Farver⁵,

¹ *Christian Lerche Dahl* var født i Kvinnherred 15. april 1741. Han var først fuldmægtig hos fogden i Ryfylke, sin svigerfar, Christopher Garmann († 1779), derefter foged i Ryfylke, og blev saa stiftsamtsskriver i Bergen og justitsraad. Han var eier av gaarden Aarstad og døde i Bergen 3. febr. 1836.

² *Wilhelm Dahl*, født 1791, † 1876, kapteinløjtnant i Marinen, senere toldkasserer i Flekkefjord. Han deltok som maanedsløjtnant i affæren ved Hvaløerne, underkastet sig efter krigens slut officerseksamen og indtraadte i marinen som sekondløjtnant.

³ *Christoffer Garmann Dahl*, f. 1783, † 1844 som undertoldbetjent i Risør.

⁴ *Henrik Herman Foss* var søn av Jakob F., en bondesøn, der døde som magazinformaler i Bergen, og blev født i Bergen 17. septbr. 1790. Som artilleriofficer avancerede han til oberstløjtnant, men blev i 1845 udnævnt til statsraad. Han valgtes i 1826 til stortingsmand fra Bergen og repræsenterede senere Kristiania. Døde i Aker 21. septbr. 1853.

⁵ Dette er en feiltagelse. Vort nuværende flag skriver sig fra 1821; men det blev ved kgl. resolution af 13. juli 1821 tillatt at benytte flaget kun paa de kortere farvand,

da Staten tilforn savnede heri saa tydelige Tegn paa dens Selvstændighed, at den, efter Flagget at dømme, kunde ansees at være, hvad den ikke var, en Provinds af Sverrig, ifølge Kiekertraktaten af Januar 1814. Ogsaa som Forfatter havde Herman Henrik Foss et Navn, han deeltog med Overlærer *Sagen*¹ i Udarbeidelsen af Bergens Beskrivelse²; han har oversat fra det Svenske Fridthjofs Saga og digtet en vakker Sang for sine Vaabenfæller. I sin Opvæxt vakte han ikke store Forhaabninger og røbede en frygtsom Character, sildigere erkjendtes hans Evners Værd, og viiste sig hans ridderlige Aand, hans rolige Mod i en Affaire med en engelsk Brig paa Kysten af Langeland, og han arbeidede, som Wergeland, baade med Flittighed og Flid.

Min Fader døde i en Alder af 62 Aar efter en kortvarig Sygdom, der sagdes at derivere fra Græmmelse; agtet og elsket i sin Virkekreds, velsignet af mangen Enke og Faderløs, han antog sig, og han savnedes sandelig af flere end sine Nærmeste. Han havde ei arvet Noget, hans Hustrue bragte ham ingen Formue, hans Indtægter vare smaae, men han døde gjældfrie, og ved sin Sparsommelighed havde han, formedelst sit da frivillige Indskud i Statens Enkecase, sikret min Moder en aarlig Pensjon af 70 à 80 Rigsdaler. Det forekom mig allerede den Tid besynderligt, at, naar jeg afhentede hendes Pension paa Stiftamtstuen, fradrog man deraf nogle Skilling pr. Daler, som kaldtes Gebyhr; thi jeg indsaa klart det Urigtige deri; hun fik jo saaledes ikke sin Pension ubeskaaren. Om det endnu er ligeledes, at Pensionisterne maa contribuere til Regnskabsførerens Gage, veed jeg ikke; men er det saaledes, er det en Feil; thi Staten bør lønne sin Tjener, og det blev vel ikke et føleligt Tab for Statscassen, om den udredede dette Gebyhr; men vel kan det blive føleligt for mere end en Pensionist at udrede det, som ei har mere end sin Pension at leve af. Som billigt er, erholder vedkommende Præst ingen Betaling for Udstedelsen af Pensionistens Leveattest; thi derved vilde Pensionen jo formindskes; men dette skeer ved Gebyhret i Stiftamtstuen.

I mit 16de Aar blev jeg confirmeret, og stor Ret havde min

fordi sjørøverstaterne i Middelhavet ikke hadde anerkjendt det. Paa de længere farvande maatte benyttes det saakaldte unionshandelsflag, som var det svenske, i hvilket det øvre felt nærmest flagstangen var rødt med et hvitt kors paa kryds (diagonalt Dannebrogskors). Ved kgl. resolution af 11. april 1838 blev det tillatt vore skiber overalt paa egen risiko at seile under det norske (rene) flag. Denne flagbestemmelse er det *Herman Foss* hovedsagelig har æren for at ha faat gjennemført. Ved en kgl. resol. av 20. juli 1844 fik vi unionsmerket ind i vort handelsflag.

¹ *Lyder Sagen*, 1777-1850, den bekjendte overlærer ved Bergens Katedralskole.

² Denne utkom i 1824.

Moder deri, at jeg dertil ei havde den tilbørlige Alvorlighed, og heller ikke havde vedkommende Præst særdeles Gaver til ret at indvirke paa slige Gutter, Mesterlexianere, som *Johan Storm Bull*¹, siden Apotheker, og mig, der confirmeredes Søndag efter Paaske 1802. I mine sidste Skoleaar havde Hverdagslivet været eensformigt, som forhen; Gangen fra Hjemmet til Skolen, den sædvanlige frem og tilbage; i Ferietiden fandt dog en Undtagelse Sted; thi da gjordes Udflugter til Lyseklosteret, et Par Mile fra Bergen, og Gaarden Milde ved Fanefjorden, halvanden Miil fra Byen. Paa det første Sted boede en Oncle af mig, *H. H. Forman*², og paa det sidste en Capitaine *Cappe*, afskediget af hannoveransk Tjeneste, der havde to Sønner, mine Jevnaarige, med hvem jeg havde gjort Bekjendtskab paa Lysekloster. *Cappe* var en stræng Mand i sit Huus, men ellers ei nogen Helt. Sønnerne hedte Danchert og Gerhard og en Datters Navn var Mette, siden gift med en tydsk Carduanbereder Olivet, med hvem Ægteskabet ei var lykkeligt.

I Aaret 1802 demitteredes jeg fra Skolen, forsynet med et hæderligt Testimonium fra Rector *Arentz*, det jeg endnu eier og mere end engang har gjenneumlæst med Fornøjelse for det latinske Sprogs Skyld, hvori han forstod saa smukt at udtrykke sig.

Mine sidste Lærere i den lærde Skole, D'Herrer *Arentz* og *Kisbye*, vare som sagt agtværdige og duelige Mænd, under hvis Veiledning der var særdeles Leilighed til Fremgang i Sprog og videnskabelig Dannelse, men jeg kan ikke nægte, at Skoledisciplinen var slap, og end i denne Stund kan jeg ikke undlade at undres over, at saadanne Scener fandt Sted, som ikke vare sjeldne, under et saa agtværdigt Directorium. Da en ganske anden Tone skal have været herskende i Skolen under foregaaende Rectors, Justitsraad *Boalth's*³ Bestyrelse, veed jeg ikke at forklare mig de frække og dristige Optrin, som i min Skolegangstid opførtes af de lange mesterlexianske Lømler, uden af et svagere Regimente, der fandt Sted under Udbredelse af de fordærlige Friheds- og Liigheds-Ideer, som skyldtes den franske Revolution. Voltaires vittige, men ugudelige Skrifter, som jo vare beundrede af Tidsalderens stærke Aander, havde banet Veien for disse Ideer, og Krigen imellem

¹ *J. S. Bull*, 1787-1838, blev student 1803. Derefter var han ansat et aar ved faren Ole Bornemann Bulls apotek. Saa drog han til udlandet for sine studiers skyld, og i 1807 fuldendte han den farmaceutiske eksamen med laud. Efter farens død 1810 fik han bevilling som apoteker 8. februar 1811 og overtok Svaneapoteket i Bergen. Han var far til musikeren Ole Bull.

² *Henrik Henriksen Forman*, f. i Bergen 13. mars 1758, tok examen artium 1781 og juridisk embedseksamen 1785. Han var eier av Lysekloster gods og døde 14. juni 1815.

³ *Jens Boalth*, f. i Kristiania 1725, † 1780, cancelliraad og senere justitsraad, var rektor ved Bergens Katedralskole 1756-1780.

England og Frankrig foranledigede flere franske Søofficerers Nær-
værelse, ogsaa Emigranternes, politiske Flygtnings Ophold i det
neutrale Norges største Handelsstad. Over den franske Consuls¹
Dør stod Inscriptionen: „Liberté — Egalité“, og denne Friheds
og Liigheds Tragoedie skulde opføres i Skolen til Ærgrelse daglig
for Rector, Conrector og underordnede Lærere. At standse eller
afskaffe dette Uvæsen, maatte dog have været en simpel Sag, nem-
lig den: efter foregaaende Forestilling til Lærestaltens Ephorat
at udvise af den som uværdige Subjecter de Dristige og Uforber-
derlige; men denne radicale Kuur anvendtes aldrig. Biskop *Brun*²,
som blev Professorens Biograph og har udhævet hans priisværdige
Egenskaber, beklager ogsaa, at Skoledisciplinen var svag; men naar
han da lægger Plaster paa Saaret ved at sige: „men saa forlod hel-
ler ikke Nogen Skolen med Had til Rector“, da er det et daarligt
Plaster, og han har forglemt, hvad en af Oldtidens Vise har sagt:
„Est quidem crudelis misericordia“, det er: der gives og en gru-
som, skadelig Barmhertighed, og en anden viis Mand har sagt:
„Sunt etiam, a quibus vituperari laus est“, det er: der gives og de
Personer, af hvem det er en Ros at blive lastet, og Vor Herre Chris-
tus har sagt det samme; thi „vee Eder“, siger han til sine Disciple,
„naar alle tale vel om Eder“ [Luk. 6,26].

Den med Latinskolen forbundne Stiftelse „*Seminarium Frede-
ricianum*“³, saa kaldet fordi det var bygget under Kong Frederik
den Femte, og hvis Indgang havde en latinsk Inscription, hvori det
fromme Ønske udtryktes: at fra denne Bygning maatte Guds frygt
og Videnskabelighed udbredes o. s. v., svarede ikke i min Tid og
neppe nogensinde til sin Bestemmelse: at udbrede Lyst til og
Sands for levende Sprog og Videnskaber, som Naturlære, Mathe-
matik, Geographie og Astronomie. Jeg tør ikke nægte, at naar
jeg veier det Forraad af Kundskab, som her kunde vindes, imod
Tabet i moralsk Henseende, som fulgte af, at en Flok, 12 unge
Mennesker (oftest Skolens Disciple fra Landdistricterne, som her

¹ Fransk konsul i Bergen var *Jean Étienne de Chezaulx*, født 1723 i St. Martin
paa øen Isle de Rhé i Frankrig. Han tok borgerskap i Bergen 19. november 1748,
men opsa det allerede i 1754. Konsul blev han 1748 og døde 24. januar 1799.

² *Johan Nordahl Brun* var født 21. mars 1745 i det Trondhjemske. Han blev
14. april 1774 sogneprest til Korskirken i Bergen, 19. august 1793 stiftsprovst og provst
over Nordhordland og Voss, 1799 adjungeret biskop Irgens, 16. febr. 1803 meddelt titel
og rang som biskop i Bergen og 6. januar 1804 virkelig biskop. Han døde 16. juli
1816.

³ Denne undervisningsanstalt blev stiftet af dr. *Erich Pontoppidan*, som var biskop
i Bergen 1747-57. I 1752 var værelserne i den stand, at seminaristerne kunde flytte
ind. Da seminariet i 1808 ikke mere hadde seminarister, blev det overlatt til militært
sykehus.

havde frit Logie, Lys, Brænde og et Stipendium aarligt af, jeg troer 12 Daler) vare samlede under en svag Inspection, den lærde Skoles duelige og agtværdige Conrector *Kisbye*, da helder Vægtskaalen til Tabets Side. Nei, jeg tør ikke nægte, at en ung Forfatter *Rodtwitt*¹, sildigere død, han var Præst til Leirdal i Bergens Stift, havde Ret i den haarde Dom, han fældede med Hensyn til denne Stiftelse, i et Digt, han lod indrykke i et Maanedsskrift, jeg tror, topographisk Journal for Norge², saaledes omtrent, jeg citerer her efter mange Aars Forløb af Hukommelsen: „Her seer man og et Musers Sæde, som Vidne bær om Fredriks Daad (var her en Daad, da var det vel Procantsler Erich Pontoppidans og ikke Frederik den Femtes, der kun havde givet Samtykke til Seminariets Oprettelse), før Viisdoms Søn det saae med Glæde, men Synet nu fremavler Graad, ja taus Minerva selv begræder sit Tempels skjændte Helligdom, hvor ussel Daarskab, vilde Sæder i Viisdoms Sted ubuden kom.“ Ved sin Nærværelse her skal en, man sagde, Grev Moltke, have yttret sin Forundring over, at Vinduerne til Disciplenes Værelse paa Seminariet i nederste Etage vare forsynede med Jernstænger for at forhindre deres Udgang om Natten, og Stængerne bleve derfor borttagne.

I denne Stiftelse, som den var, kunde man altformeget forbedres til Livet paa den saakaldte Regents ved Universitetet i Kjøbenhavn, hvor der paa Regentsen, det er: det under Christian den Fjerde oprettede Collegium regium, en Foresat, kaldet Provst, med sine Inspectører, hvilke vare af samme Alder som de, omtrent 120, hvem de skulde controllere, ikke mægtede at forebygge eller hæve en forvildet Ungdoms Udskeielser. Doctor *Erich Pontoppidan*³, der fra Bispeembedet i Bergen forflyttedes som Procantsler til Kjøbenhavns Universitet, havde vel foranlediget Oprettelsen af Seminariet og lagt Planen dertil. Det oprettedes ved Hjælp af seculariseret geistligt Jordegods, vedligeholdtes derved og ved Paalæg af Afgift fra forskjellige Præstekald i Stiftet; men det blev ikke en Planteskole for Træer, som alle bare den bedste Frugt. Det bar Spiren til sin Undergang i sig selv og blev ophævet 1806 ved det

¹ *Lauritz Augustinus Rodtwitt* var født paa Søndmør 1773, student fra Bergens skole 1794 og teologisk kandidat 1799. 1802-13 var han hjælpeprest i Bergens stift og blev 1813 sogneprest til Vanelven, fra hvilket kald han som sindssyk entledigedes 1820. Han døde i Bergen 1829.

² Bergen og omliggende Egn, et Digt, i Topographisk Journal for Norge VI. 22, Chra. 1798, s. 80-113. De av Flottmann citerede linjer staar s. 98. — Paa Rodtwitts angrep svarte rektor Arentz utførlig i samme Journal VII. 25, Chra. 1799, s. 166-193.

³ Biskop i Bergen 1747-57, men Pontoppidan forlot allerede i 1753 Bergen og blev i 1755 prokansler ved universitetet.

lærde Skolevæsens Reorganisation¹, og Godset henlagt til den saaledes forhen rigt doterede Cathedralsskole. Dets Bygning som nu er Byens eneste Asyl for Børn, solgtes til Brug for Realskolen, den Første i Bergen, efter i længere Tid at være benyttet som Lazaret for Byens Garnison under den syvaarige Krig, der udbrød 1807 formedelst Englands Angreb paa den dansk-norske Stat for at bemægtige sig dens Flaade, at ei denne skulde af Frankrige i Forening med Danmark og Norge anvendes under Napoleons sig altmere og mere udstrækkende Regimente mod hans mægtige og usvækkede Fiende paa den anden Side af Canalen eller Strædet imellem Dover og Calais.

Anbefalet ved førnævnte Rectors Vidnesbyrd aflagde jeg første Examen, kaldet Artium, ved Universitetet i Kjøbenhavn den 20de October 1802 med bedste Character for latinsk og græsk Sprog og sphærisk Astronomie, med Udmærkelse for Theologie og hebraisk Sprog, men med næstbedste for Historie, Geographie og latinsk Stiil. Under mit første Ophold i Kjøbenhavn hævdede jeg i Grosseer Jeppe Prætorius's Contoir 12 Rigsdaler dansk Courant maanedlig, og boede jeg hos Enken Madame Becker i Vigantsgaden eller Ny-Vestregade ved Christiansborg, hvor jeg gennemgik Sygdom i Mæslingerne, og kan mit Logie der i det Hele anslaaes til 200 Daler for et Aar, iberegnet Salarium til Professorerne, Klæder og Betaling til Lægen. Under mit andet Ophold i Kjøbenhavn, der varede 2 $\frac{1}{2}$ Aar, vare Aarets Udgifter omtrent de samme. Reisen didhen og tilbage med Seilskib kostede 24 Daler, og boede jeg paa forskellige Steder, i Vigantsgaden, Chrystalgaden, Store Kjøbmagergade og Studiestrædet. Her modtog jeg uventet Besøg af en Morbroder, *Johan Henriksen Formann*², Sognepræst til Vaalse paa Falster, der døde sammesteds 1817 og omtales i „Falsters Geistlighedens Historie“ som en dygtig Prædikant.³

Til anden Examens saakaldte philosophiske Prøve fremstillede

¹ Denne reorganisation blev gennemført ved kgl. resolution av 5. septbr. 1806. Ved reformen løsnedes det ældgamle baand, som knyttet skolen til kirken som dennes tjener. Den førte fra nu av en selvstændig tilværelse, og enhver discipel skulde ikke nærmest betragtes som en spire til prest. Latinskolerne skulde nu, foruten at utdanne vordende embedsmænd, ogsaa være dannelsesanstalter for den øvrige del av landets ungdom. For lærerne avskaffedes navnet „hørere“, og man fik adjunkter og overlærere istedet. Det vigtigste, som reformen bragte, var *faglærersystemet*.

² *Johan (Jan) Henriksen Formann* var født i Bergen 29. oktbr. 1747 og søn av kjøbmand Henrik Jansen Forman og Catharina Abrahamsdatter Forman. Han blev student 1767 fra Bergens Cathedralsskole og teologisk kandidat 1769. Utmævntes 1778 til personelkapellan i Kvinnherred, 1781 i samme stilling til Domkirken i Trondhjem og 1792 til sognepræst i Vaalse paa Falster. Han døde 31. januar 1817 og var stamfar til den danske gren av slekten Formann.

³ I. Barfod, Den falsterske Geistlighedens Personalhistorie II, Nykjøbing p. F. 1854,

jeg mig den 19de April 1803 og erholdt bedste Character for practisk Philosophie, Physik, Mathematik og theoretisk Astronomie; for Mathematik og Astronomie forekom mig bedste Character at være god; derimod syntes den heller at tilkomme mig for Historie, Geographie og latinsk Stil ved examen artium; men næstbedste Character for theoretisk Philosophie. Til anden Examens philologiske Prøve den 13de October s. A. tilkjendtes mig bedste Character med Udmærkelse for min Kundskab i Fædrelandets (Danmarks og Norges) Historie og det græske Sprog, men bedste Character for det hebraiske og latinske Sprog. Den lærde og udmærkede Historiker, *Abraham Kall*¹, forundrede sig over, at jeg saa nøiagtig kunde angive Begivenhedernes Aarstal og spurgte mig siden om Grunden dertil. Denne Færdighed havde jeg Professor *Arentz's* Tabeller over Universalhistorien² at takke for, der ere et fortrinligt Hjælpemiddel for Hukommelsen. En dygtig Historiker, Amtmand, sildigere Generalprocureur, Stiftamtmand og Justitiarius i Høiesteret, *C. M. Falsen*³, vilde ikke erkjende dette; han fandt, at de Stavelser, som efter *Arentz's* Methode lagdes til Personernes og Begivenhedernes Navne, forøgede Hukommelsens Byrde; men Mangfoldige, fortrolige med Sagen, have erfaret det Modsatte, og Sognepræst *Grøgaard*, Professor *Arentz's* Beundrer, anfører som Exempel, at man ved at bære et Par Spande med Vand ved det Redskab, som lægges over Axlerne, kun synes at forøge Vægten, men i sig selv erholder en Lettelse af det, man skal bære. Da Herr Professoren ikke vilde besørge en ny Udgave af Tabellerne, og det blev en Sjældenhed at erholde dem, tilbød jeg ham, 36 Aar efter deres Udgivelse, at besørge et nyt og forøget Oplag af dem. Jeg erholdt dertil hans Samtykke, men maatte opgive mit Forehavende især formedelst Savn af paalidelige Hjælpe midler angaaende Staternes Historie udenfor Europa.

Samtlige Docenter og Examinatorer vare Danske med Undtagelse af *Georg Sverdrup*⁴, der fra 1803 var ansat som Overlærer ved

s. 217: „Han var en dygtig Præst og en god Taler, men hæftig og opfarende, hvilket paa Grund af ulykkelige Familieforhold tiltog bestandig mere i hans ældre Aar.“

¹ *Abraham Kall*, 1743-1821. Han blev 1770 professor designatus i græsk og utnævntes 1781 til professor i historie og geografi ved Københavns Universitet.

² Bergen 1783.

³ Den bekjendte Eidsvoldsmand *Christian Magnus Falsen*, „Grundlovens fader“, 1782-1830.

⁴ *Georg Sverdrup*, 1770-1850. Han blev 1805 professor i græsk ved Københavns Universitet og ved Kristiania Universitets oprettelse i 1813 professor i græsk og latin ved samme; 1831-41 professor i filosofi. Tok avsked 1841. Han var en af de mest fremtrædende personligheder paa riksforsamlingen paa Eidsvold.

Kjøbenhavns Cathedralskole, Docent ved det pædagogiske Seminarium og som Adjunct i det philosophiske Facultet. Sidstnævnte, en Nordmand, var en ypperlig Docent; dette gjælder og om den danske Professor Birger Thorlacius *Bugge* i Physik, *Warberg*¹ i Astro-nomie og flere Danske, men hvis Foredrag fattedes hines Livlighed.

Da saaledes de foreløbige academiske Prøver før Embedsexamen vare aflagde, reiste flere af os, som paa samme Tid vare blevne academiske Borgere, tilbage til Bergen for at recreere os efter en stor Anstrængelse, som dog ikke var større, end at vi den kunde taale, og et Aar hensvandt saaledes unyttigt. Imod Slutningen af 1804 begav jeg mig atter til Kjøbenhavn, hvor jeg da begyndte at bivaane theologiske Forelæsninger og antog som Manufacteur (Privatlærer) en theologisk Candidat Bedsted. Hos ham erholdtes først Collegier α : skrevne Forelæsninger efter Professorernes Dictater, og sildigere indfandt man sig hos ham i saakaldte Partier, Selskaber bestaaende af 4 Personer, der samtalede med ham i det latinske Sprog over forskjellige meest dogmatiske og moralske Opgaver, eller hos ham besvarede skriftlig i samme Sprog deslige Qvæstioner, og saaledes forberedte vi os til den offentlige Examen. Det theologiske Facultets Medlemmer vare Dr. Claus Frees Horneman, Dr. Daniel Gotthilf Moldenhawer, Dr. Friedrich Münter, Dr. Peter Erasmus Müller, Dr. Nicolai Edinger Balle, Biskop i Sjællands Stift, og Peder Krog Meyer.

Af disse foredrog Dr. *Horneman*² især Exegetik, α : han holdt Forelæsninger til Fortolkning af det gamle og nye Testamente, men saaledes i en ultra rationalistisk Tone, at det forundrer mig, at han taaltes at tale fra Kirkeskolens Lærestol; hans trykte Skrifter kjendtes neppe af de fleste blandt os. — Dr. *Moldenhawer*³, han var en dygtig Docent; det var en Nydelse at høre ham benytte det latinske Sprog i sit Foredrag. For sin Veltalenhed i dette var han bleven navnkundig ved sin Parentation over Statsministeren

¹ *Ole Warberg*, 1759-1821, matematiker. Han blev 1800 ekstraordinær professor i astronomi, 1810 myntdirektør, 1813 generalkontrollør ved riksbanken i Kjøbenhavn, og 1819 direktør for den danske Nationalbank.

² *C. Horneman*, 1751-1830, blev 1776 ekstraordinær og 1777 ordinær professor i teologi ved Kjøbenhavns Universitet. Kreertes 1779 til dr. theol. Han var fuld-blods rationalist.

³ *D. G. Moldenhawer* (1753 ell. 54—1825) var født i Königsberg og kom 1777 i dansk tjeneste som ekstraordinær professor i filosofi ved universitetet i Kiel. Blev 1782 dr. theol. og 1783 professor i teologi ved Kjøbenhavns Universitet. Han var fra 1788 til- like ansat som overbibliotekar ved det store kgl. bibliotek, idet han beholdt sin professorpost til 1805. Moldenhawer var idethele mere filolog end teolog, og i teologien re-præsenterede han en rationel supranaturalisme og en sterk avbleket kristendom, som hverken tiltalte den gamle eller nye skole.

*Andreas Peter Bernstorff*¹ den 28de Marts 1798. Som Theolog vilde han gaae Middelveien imellem Orthodoxie og Rationalisme, idet han foredrog Dogmatik, Morallære og det nye Testaments Fortolkning.

Dr. *Nicolai Edinger Balle*² holdt ei Forelæsninger fra Cathedret. Han lædedes tidlig i Bispeembedet; deri og Visitatser i hans vidtløftige Stift havde han nok af Forretninger. Dog holdt han i Vintertiden Bibellæsninger i forskjellige Kirker til Opbyggelse for Folket og catechetiske Øvelser for nogle af de Studerende, hine om Søndags-Aften, disse om Formiddagene, Onsdag eller anden Dag i Ugen, og vilde vel ei Nogen medrette klage over, at hans Foredrag ikke var overensstemmende med den Augsburske Confession; men ubegribeligt, at han kunde være uvidende om Hornemans Fremfærd fra Cathedret. Dr. *Friedrich Münter*³ foredrog som oftest Dogmernes og Kirkens Historie, naturlig Theologie samt et og andet Afsnit af det gamle Testamente. Ham fattedes ikke Lærdom, men Foredraget manglede Liv, og hans Tilhørere gaves ved hans svage Syn og Distraction i hans bedste Alder Anledning til at føre ham bag Lyset. Man vilde sige, at han ved sin Lærdom og Bekjendtskab til Oldsager havde vundet europæisk Navnkundighed. Han blev efter Balle Biskop i Sjællands Stift 1808.

Dr. *Peter Erasmus Müller*⁴ læste snart over naturlig Theologie, snart over et og andet Afsnit af det Nye-Testamente, Dogmatik og Moraltheologie, og var visselig en af de Lærere i Facultetet, hvis Undervisning var mest frugtbringende. Hans Disputere-Øvelser og Examinatorier vare særdeles søgte, og deres Gavnlighed erkjendt. I en Samtale med *Grundtvig*⁵ 1850 var han enig med mig i den

¹ *A. P. Bernstorff*, 1735-1797, var utenriksminister fra 1773 til sin død, naar undtages aarene 1780-84. Han forstod at hævde rikernes neutralitet under revolutionskrigene og vandt megen popularitet.

² *N. E. Balle*, 1744-1816, blev 1772 professor i teologi og 1774 dr. theol. I 1782 utnævntes han til adjungeret og sukkederende og 1783 til virkelig biskop over Sjællands Stift. Balle var en meget nidkjær biskop og utfoldet i skrift og tale en indflydelsesrik virksomhet som kristendommens forsvarer mot rationalismen.

³ *F. Münter*, 1761-1830, var født i Gotha og kom 4 aar gammel til Kjøbenhavn. I 1790 utnævntes han til ordinær professor i teologi ved Kjøbenhavns Universitet og blev samme aar dr. theol. Som teolog var han avgjort historiker, ikke systematiker. Han blev i 1808 biskop over Sjællands Stift. M. var ogsaa en lærd oldgransker og myntsamlar, historiker og sprogmand.

⁴ *P. E. Müller*, 1776-1834, utnævntes 1801 til ekstraordinær og 1806 til ordinær professor i teologi. I tidligere aar holdt M. eksegetiske forelæsninger, senere foredrog han utelukkende den systematiske teologi. Hans teologiske retning kan nærmest betegnes som en vag og flau supranaturalisme, paavirket av den Kantske filosofi. I 1830 blev han Sjællands biskop efter Münter.

⁵ *Nikolai Frederik Severin Grundtvig*, 1783-1872, blev 1839 prest ved Vartov og

Anskuelse, at Müller var en af de Universitets-Lærere, af hvem vi havde lært saare meget. Müller blev Münters Eftermand i det sjællandske Bispeembede; men jeg tvivler om, at han var saa vel sikket til dette som til Professoratet.

*Peder Krog Meyer*¹ forflyttedes 1806 fra Christiania Cathedral-skole, efterat Professor Moldenhawer var bleven tredie Medlem af den nye oprettede Direction for Universitetet og de lærde Skoler. Meyer tiltraadte sit Professorat med Forelæsning over Pauli første Brev til Corintherne, Dogmatik efter Lærebog af *Morus*² og Examinatorier. Han lovede at ville blive en Docent i Moldenhawers og P. E. Müllers Fodspor. En Tid efter sin Ansættelse ved Universitetet skal hans Syn være bleven svækket, og han ansattes som Biskop paa Als og Ærøe. Han skal ikke have opnaaet nogen høi Alder. Noget trykt Skrift, naar undtages hans Lærebog i den christelige Religions- og Sædelære for de lærde Skoler³, vides han ei at have efterladt sig, som Balle ved sine homiletiske og catechetiske Skrifter, som P. E. Müller ved sit Moralsystem⁴, sin Dogmatik⁵ og Apologetik eller videnskabelige Udvikling af Grundene for Christendommens Guddommelighed⁶, eller som Münter ved sin naturlige Theologie⁷ og forskjellige kirkehistoriske Arbejder, eller som *Jens Møller*⁸, der sildigere ansattes i Facultetet, ved sit indholdsrige Skrift om Balles Levnet og Fortjenester.⁹

Af førstnævnte theologiske Lærere var vel ingen saa frie for Rationalisme som *Balle*, skjønt ogsaa ham skal Theologen Dr. *Peder Holm*¹⁰ have kaldet „en Kjetter“, da han opfordredes til at meddele ham Doctorgraden, hvorfor denne Forretning maatte over-

øvet en stedse voksende indflydelse baade i menigheden og blandt presterne. I 1861 fik han titel av biskop. Som medlem av Riksdagen kjæmpet han for politisk og kirkelig frihet i demokratisk retning.

¹ *P. K. Meyer*, 1780-1819, var født i Værdalen ved Stiklestad og tok 1800 teologisk embedseksamen med utmerkelse. Han blev 1802 overlærer ved den nyorganiserede katedralskole i Kristiania og utnævntes 1806 til ekstraordinær professor ved Københavns Universitet. Han kreertes 1815 til dr. theol. og blev 1816 ordinær professor. Paa sin sykeseng utnævntes han 1819 til biskop paa Als, men døde straks efter.

² Samuel Friedrich Nathanael *Morus*, 1736-92, professor i græsk og latin, senere i teologi ved universitetet i Leipzig, forfatter av et meget benyttet dogmatisk kompendium, *Epitome Theologiae Christianae*, Lpz. 1789.

³ Kbh. 1818. ⁴ Kbh. 1808, 1827. ⁵ Kbh. 1826. ⁶ Kbh. 1810. ⁷ Kbh. 1805.

⁸ *J. Møller*, 1779-1833, blev 1808 ekstraordinær og 1813 ordinær professor i teologi, samme aar dr. theol. — ⁹ Kbh. 1817.

¹⁰ *P. Holm*, 1706-1777, var født i Norge. Han blev 1738 ekstraordinær og 1746 ordinær professor i teologi og filosofi. Tok 1749 den teologiske doktorgrad. — Det har været et almindeligt sagn, at *Holm*, som var den eneste doktor i det teologiske fakultet, skulde ha negtet at kreere *Balle* ved hans doktorpromotion i anledning av arveprinsens formæling, fordi *Holm* skulde ha mistanke til hans ortodoksi. Derfor skulde han ha ytret, at han „ei vilde lægge haand paa den kjetter“. Men anledningen til *Holms* mot-

drages Dr. *Eiler Hagerup*¹, Biskop i Bergen, som da opholdt sig i Kjøbenhavn; denne døde som Biskop i Christianssand.

Ved flittig at bivaane de academiske Forelæsninger, benytte de Hjælpemidler, ovennævnte Manufacteur tilbød, og gaves i forskjellige Skrifter, forberedte jeg mig med Flid i 2½ Aar fra October 1804—April 1807 til den theoretiske theologiske Embedsexamens skriftlige og mundtlige Prøve, dem jeg aflagde, hiin den 28de og 31te Marts, denne den 20de April 1807. Til den skriftlige Prøve vare fremsatte følgende Spørgsmaal i det latinske Sprog, hvori de og skulde besvares: 28de Marts: 1) De vigtigste Beviser fremstilles, hvorpaa vor sikke Forventning hviler om Liv efter Døden, og anføres Stederne i det Nye-Testamente, hvor de ældste Israeliter, nemlig Patriarcherne, især findes at have været i Besiddelse af saadan Forventning. 2) At forklare den ældste Kirkes Lære om Menneskeslægtens moralske Tilstand efter Adams Fald. 3) At oversætte og udlægge Davids 77de Psalme fra 12te—21de Vers fra Hebraisk eller fra samme Sprog den 98de Psalme, eller ligeledes hans 11te Psalme, og tilføies nogle Bemærkninger om det karakteristiske i Hebræernes hellige Poesie. Det latinske Sprog benyttedes ved den mundtlige som ved den skriftlige Prøve. 31te Marts: 4) Hvilken nødvendig Forbindelse stiller den bibelske Lære i det gamle og nye Testamente imellem Kjærlighed til Gud og Næsten? 5) Frem-sættes Oprindelsen til Læren om den hellige Skriffs Inspiration og anføres den nyere Tids Domme angaaende dette Dogma. 6) Brevet til Romerne 7de Capitel fra 7.—14. Vers oversættes og udlægges fra det originale eller græske Sprog. Til hvert Spørgsmaals Besvarelse var tilstaaet 2½ Time, og Tilsynet, at ikke fremmed Bistand anvendtes, var saare alvorligt. Noget andet Hjælpemiddel end Bibelen i Grundsproget blev ikke tilladt. — Den mundtlige Examen afholdtes den 20de April af Professor *Horneman*. Hans Spørgsmaal, mere philosophiske end theologiske, fandt deres Besvarelse især ved Hjælp af den af Dr. Münter udgivne naturlige Theologies første Capitel og kom i Berørelse med Brevet til Hebræerne 11te Capitel 2 første Vers. Prøven fortsattes derefter af

stand ved denne leilighet var, at Balle hadde injurieret ham og ikke vilde gi ham opreisning og „derfor levede i vitterlig Synd“. — Dansk biogr. Lexikon.

¹ *Eiler Hagerup*, 1718-1789, blev 1760 dr. theol. Utnævntes 1773 til biskop i Ribe og 27. juli 1774 til biskop i Bergen. I oktbr. s. aar blev han professor i teologi og kreerte 6 kandidater, hvoriblandt N. E. Balle, til doctores, da P. Holm negtet at utføre denne handling. I Bergen gjorde han sig bekjendt som en dygtig og human biskop. Han forflyttedes 1778 som biskop til Kristianssand, hvor han døde 27. marts 1789.

Professor *P. E. Müller*, der fremsatte til Oversættelse og Fortolkning de 10 første Vers i 5te Capitel af Brevet til Romerne, og gav Anledning til Besvarelse af Spørgsmaalet om Christi Døds Virkninger efter Herrens egen og Apostelen Pauli Lære desangaaende, samt om det moralske Værd af Angeren, som er forbunden med Omvendelsen. Examen blev fortsat af Professor *Münter*, der først begjærede Oversættelse og Udvikling af 1ste Mosebogs 22de Capitel 8 første Vers. Hans Spørgsmaal angik senere Polytheismens eller Fleerguderiets Oprindelse, og om Spor af dette gaves i Skabelsens Bog, om det private Skriftemaals Oprindelse i den romerske Kirke, om Reformatorerne Melanchthon, Zwingli, Calvin, Beza, om de symbolske Bøger og den Augsburgske Confession. Derefter tilkjendtes mig Charakteren *Laudabilis*, specimen scriptum egregia laude dignum, eller første Character med Udmærkelse for den skriftlige Udarbeidelse. Benyttelse af Suffleur ved den mundtlige Prøve var umulig.

En føie Tid derefter tilbød Professor *Peter Erasmus Müller* mig at antage Condition som Huuslærer hos Greve Danneskjold-Samsøe¹, der boede paa Gisselfeldt i Sjælland, for hans, om jeg mindes ret, tvende Sønner og en Datter mod en aarlig Løn af 400 Rigsdaler, frit Ophold i Huset og andre Fordele. Efter længere Betænkningstid afslog jeg dette Tilbud. Syntes Stillingen misundelsesværdig og forbunden med lovende Udsigt for Fremtiden, Fædrelandet Norge havde dog i min Alder, det 21de Aar, det mere Tiltrækkende, og Ansættelsen der som Embedsmand, som Adjunct ved Bergens lærde Skole, blev Maalet for mine Ønsker. Til den Ende anmeldte jeg mig som Alumnus i det pædagogiske Seminarium og reiste for Recreations Skyld til Bergen. Da mit Ophold der truede at blive af længere Varighed, formedelst den ved Krigen med England og siden med Sverige afbrudte Forbindelse imellem Danmark og Norge, antog jeg Ansættelse ved den i Bergen 1806 oprettede Realskole mod aarlig Løn af 416 Daler.² Men min Stilling ved denne Lærestalt blev med Tiden alt mindre behagelig formedelst Pengevæsenets alt mere synkende Værd og Varernes stigende Priis, en langvarig Forlovelse med næstældste Datter³ af

¹ *Christian Conrad Sophus* greve *Danneskjold-Samsøe*, 1774-1823, overdirektor for Gisselfeld adelige jomfrukloster, fra 1808 ogsaa amtmænd over Præstø amt, 1795 gift med *Johanne Henriette Valentine Kaas*, med hvem han havde 5 børn.

² *Flottmann* var lærer ved Bergens Realskole fra 1808 til 1815 i religion, historie og geografi.

³ *Hermiche Moritz Linde*, født i Bergen 10. decbr. 1791, † 6. aug. 1875. Hun var datter av skibsfører *Nicolai Linde* og *Agnethe Buchoff*.

Kjøbmand *Nicolay Linde* og ikke nær Udsigt til Befordring paa den geistlige Embedsvei, hvor de især med besværlige Søreiser forbundne Kald ikke vare tillokkende for mig.

16de April 1816 blev min Bryllupsdag, og i Ægteskab med hende blev jeg Fader til 6 Døttre, hvoraf en døde tidlig, tre blev vel gifte, og af dem alle har jeg oplevet megen Glæde. Imidlertid aflagde jeg den homiletiske Prøve (holdt den saakaldte Dimisprædiken) ¹for Biskop *Nordahl Brun* over Johannes Evangelium 3, 16 den 31te Mai 1811, og tilkjendtes mig for samme første Character, den samme tilkjendtes mig og for en Deel af den catechetiske Prøve (over den saakaldte anden Tavle) den 10de Juni 1811, og vare Censorerne førnævnte Biskop og Sognepræsterne Stiftsprovst *Fleischer*¹ og *Hjorth Stuwitz*.² Ved min Bortgang fra Realskolen 1816 modtog jeg fra Eleverne forskjellige vakkre Erindringstegn, hvilke det endnu fornøier mig at betragte, og blev der ogsaa fra hine Dage bevaret et kjærligt Forhold imellem os, da adskillige af dem bleve mine Sognemænd. Medens jeg var Lærer, modtog jeg tilligemed Adjunct *J. M. Arentz*³ Undervisning i det engelske Sprog hos Læreren ved Realskolen *G. Houge*.

Efter flere forgjæves Ansøgninger igjennem det dansk-norske Cancellie og det norske Kirke-Departement udnævntes jeg den 15de Oktober 1815 af Kong Carl, i Sverige den 13de, til residerende Capellan for Voss Præstegjæld i Bergens Stift, men ordineredes, formedelst min Formands Enkes Naadens Aar, først dertil den 5te April 1816 i Forening med Professor *Arentz's* tvende Sønner, *Jørgen* og *Hans*⁴, af hvilke den Første var udnævnt til Sognepræst i Øvre Qvinnedal i Christianssands Stift, men Sidstnævnte, især begavet med kirkelige Talegaver, udnævntes til Hospitalspræst i Throndhjem,

¹ *Knud Geelmuyden Fleischer* var født 1749 paa gaarden Hesthammer i Kinservik i Hardanger. Han blev 1778 personelkapellan hos stiftsprovst Mossin ved Domkirken i Bergen, 1785 resid. kapellan ved samme kirke og sognepræst til Askøen og 9. oktbr. 1793 sognepræst til Domkirken. Utnævntes 1816 til stiftsprovst og døde 19. marts 1820.

² *Carl Hjorth Stuwitz* blev født 1770 i Bergen. Utnævntes 1794 til personelkapellan ved Korskirken i Bergen og 1800 til øverste kapellan ved St Olai Kirke i Helsingør. Herfra forflyttedes han 13. april 1804 som sognepræst til Korskirken i Bergen. Døde 14. mai 1812.

³ *Jørgen Meldal Arentz*, f. 1782, søn av rektor Arentz, blev student fra Bergens Katedralskole 1800 og teologisk kandidat 1806. Utnævntes 1808 til adjunkt ved Bergens skole, hvilken stilling han indehadde til 1816, da han blev sognepræst i Øvre Kvinnedal, 1820 i Skiptvedt, 1829 i Enebak og 1840 i Nannestad. Han døde 4. mai 1853.

⁴ Om *Jørgen Arentz*, se anm. 3. — *Hans Severin Arentz* var født 1789, blev 1806 student fra Bergens Katedralskole og 1811 teologisk kandidat med karakter laudabilis egregie. Han utnævntes 1812 til adjunkt ved Kristianssands skole, 1815 til præst ved Hospitalet i Trondhjem. Han blev i 1827 sognepræst til Skogn og 1834 provst i Indherred. Døde 15. januar 1853.

hvor han tillige constitueredes som Lærer ved Latinskolen. Det forundrede mig meget at høre Biskop Kaurins Latter over ham som Lærer formedelst hans svage Syn og maaske Mangel paa Menneskekundskab, da Manden forresten var meget agtværdig og duelig; Kaurin havde været blandt hans Disciple.

5te Søndag efter Trinitatis 1816 holdt jeg Tiltrædelsesprædiken i Vossevangens Kirke, hvor jeg i Provstens Fraværelse indsatte mig selv ved at oplæse mit Kaldsbrev og Collats. Min Sognepræst var *Georg Burchard Jersin*¹, en baade duelig og retskaffen Mand, særdeles godmodig, men maaskee mere skikket som Præst for en roligere Menighed. Klokkeren, *P. M. J.*², et Slags Student fra Fortiden, var et daarligt Subject, taabelig lod han sig fortælle, at 1806 blæste Præstens Huse ned i Ullensvang, dog kun den underste Etage. Da han engang havde forbrugt endeel Penge, der tilhørte Sognepræsten, og denne krævede ham disse, svarede han skriftlig: „Naar mine huuslige Omstændigheder bibringes mig, og Kundskab derom bevirkes mig, er jeg strax redebon“. Ved 3 af de 4 Præstegjældets Kirker vare Gjæstgiverier, og deres Indehavere Egennyttens Tjenere; dette var en for Kirken og Moraliteten sørgelig Foranstaltning.

1817 og 1820 blev jeg Valgmand til forestaaende ordentlige Storthing, og sidste Gang blandt Suppleanterne dertil under mit 7aarige Ophold som Præst i Voss Menighed, hvor mine aarlige Indtægter udgjorde omtrent 600 Spd.

¹ *G. B. Jersin* var født 1767 i Leikanger i Sogn. I 1794 blev han ansat som personelkapellan hos faren Jakob Christian J., sognepræst til Voss, i 1800 som resid. kapellan sammesteds, og i 1808 utnævntes han til sognepræst. Han var medlem av riksforsamlingen paa Eidsvold 1814 og døde 1827.

² Utvilsomt *Paul Jæger*, med hvis ansættelse som klokker det forholder sig saaledes: Da læreren ved Sandvikens Fattigskole i Bergen var død i 1788, tilbød *Tyge Christopher Jæger* at skjænke skolen en bygning, saafremt Joh. Nordahl *Brun*, som dengang var sognepræst til Korskirken, vilde ansætte hans brorsøn Paul Jæger som lærer. Denne var — sier Brun — „rigtignok student, men gift og forlægen med sig selv og neppe den, jeg ellers vilde valgt til skoleholder“. Men tilbudet maa ha været for fristende. — Jæger viste sig ogsaa snart uskikket som lærer, hvorfor han kun fik faa betalende elever, og han kunde desuten ikke klare sig med 36 rdr. aarlig og frit hus. Brun „sørgede baade over ham og skolen“. Imidlertid lykkedes det Tyge Jæger at faa brorsønnen beskikket til klokker paa Voss „ved sin kraftige intercession hos min formand [o: biskop *Irgens*]“, som Brun uttrykker sig. Men senere stiftsprovst og sognepræst til Korskirken *Marcus Irgens*, som dengang var amanuensis hos sin far biskopen, paastaar derimot, at det ikke var Tyge Jægers, men biskop Bruns „egen oftere gjentagne intercession“, der foranlediget denne befordring, hvorpaa biskop Irgens nødig vilde indlate sig, „fordi student Jægers kundskaber ved prøven befandtes uventet smaa for en ei alene student, men i flere aar allerede tjenende skoleholder“. Hvordan det nu end forholder sig hermed, nok er det, at Voss blev velsignet med den tarvelige student Jæger som klokker, efterat han, ifølge biskop Irgens's ordre, først næsten et helt aar havde maattet la sig informere av kateket og lærer ved friskolen Hieronymus Reimers, „der bibragte ham nogenledes kundskaber“.

For at forhøje mit Indskud i Enkecassen, der ved Pengeforandringen 1816 var betydelig reduceret, antog jeg forskellige Elever, Børn af Embedsmænd, til Underviisning, og Børn af Kjøbmænd i Bergen som Pensionairer i Huset. Blandt Underviisningsgjenstandene i Præstegjældets Skolevæsen indførte jeg Skrivning og Regning, da Ungdommen tilforn kun lærte A. B. C., Catechismus og Pontoppidans enkelte Forklaring udenad af de omgaaende Skoleholdere. — Jeg hørte engang en af disse at lære Børnene, at Fiskene vare skabte af Vand, og Fuglene af Luft. Ungdommen, Drengene og Piger, fortjente i Almindelighed ingen Roes; Drengene vare raae og dristige, Pigerne mindre end sædelige, Udyder, som vare gangne i Arv til dem fra Forfædrene. Forældrene vare heller ikke i Almindelighed roesværdige; der var et daarligt Forhold imellem de Ældre og deres Børn og Tjenere; dog var ogsaa her Undtagelser, agtværdige Mænd som Anders Vinje¹, Anfind Finne², Erik Himle og Forligelsescommissairen Brynild Jerager³ o. fl. maatte enhver retskaffen Præst glædes ved at have i sin Menighed. Udenfor Bondestanden gave ikke alle et godt Exempel, men neppe nogen et daarligere end han, som sædvanlig kaldtes i Almuens Sprog Johan Leqve, der havde mange Kammerader.

Ved Tiltrædelsen af mit Præsteembede paa Voss blev det mig paalagt at være Postaabner. Posten gik to Gange ugentlig den Tid fra Bergen til Christiania og omvendt. Functionen var besværlig, da Posten ofte kom under min Fraværelse ved Annexkirkerne og ofte om Natten. Da jeg forgjæves søgte om Befrielse fra dette

¹ *Anders Arnesen Vinje*, 1779-1833, var 2. repræsentant for S. Bergenhus amt paa Stortinget 1827 og 1828.

² *Arnfinn Eriksen Finne*, 1776-1852, 3. suppleant for S. Bergenhus amt til Stortinget 1815 - 16.

³ *Brynild Andersen Gjerager*, 1761-1838, var 3. repræsentant for Søndre Bergenhus amt paa riksforsamlingen paa Eidsvold 1814. Han var født paa gaarden Gjerager i Voss 1761 (døpt 26. april), hvor faren Anders Brynildsen var gaardbruger. Tidlig kom han i besiddelse af fædrenegaarden Gjerager, paa hvilken han sat som gaardbruger til 1833, da han, som ingen sønner hadde, solgte den til sin dattersøn Anders Olsen, idet han forbeholdt sig og kone føderaad. Inden bygden nød Gjerager, der skildres som en stille, sagtmodig og forstandig mand, megen anseelse. I en lang række av aar var han forlikelseskommisær og fik for lang virksomhet som saadan medaljen for borgerdaad. Han døde 27. januar 1838.

Om valget til riksforsamlingen 1814 for Søndre Bergenhus amt haves følgende fortælling. Da valgmandene var samlet, reiste valgmanden Nils Hertzberg, den bekjendte Hardangerprest, sig og foreslog, at der som deputerede skulde vælges en jurist, en prest og en bonde, hvilket enstemmig blev vedtat. Derefter foreslog Hertzberg sin sambygding sorenskriver Koren til deputeret, og denne valgtes derpaa enstemmig. Dermed var juristen valgt. Koren foreslog dernæst en av valgmandene fra Voss, presten Jersin, som geistlighetsens repræsentant, hvorpaa denne likeledes enstemmig blev valgt. Endelig foreslog Jersin som repræsentant for bondestanden sin sambygding og kollega i forlikelseskommisjonen Brynild Gjerager, som sluttelig valgtes, likeledes med alle stemmer.

Ombud, saasom andre dertil beqvemme Personer boede ligesaa nær ved Veien, erklærede jeg, at Posten ikke skulde standse ved min Bolig under min Fraværelse, og blev jeg paa Grund heraf befriet fra Ombudet. Salariet for samme udgjorde aarlig 8 Spd. og frie Correspondance til Christiania og Bergen.

For at afskaffe den forargelige Kirkesang af Klokkeren overtalte jeg Almuen at lade bygge et Orgel til den temmelig store Kirke, hvis Arbeide kunde udføres af den kunstfærdige paa Voss fødte Mand *Qvarme*. Der gaves forskjellige mekaniske Arbeidere, saasom *Aad Gjelle*¹, *Thorstein Hegland* o. fl., men ingen saadanne i Evanger Sogn. — Et nyt Døbefond, en saakaldet Englefigur², overtalte jeg Almuen at anskaffe.

Under et Ophold i Bergen 1817 prædikede jeg 1ste Søndag i Advent i Byens Domkirke om Eftermiddagen i Biskop *Pavels*'s³ Nærværelse⁴; ligesaa aflagde jeg for ham en catechetisk Prøve ved hans Visitats i Voss Hovedkirke 1818 om Sommeren⁵; men Sommeren 1819 prædikede jeg sammesteds, da Stiftsprovst *Fleischer* der visiterede, saasom Voss Præstegjæld da var forenet med Bergens Bye's og Nordhordlehns Provstie. Sildigere adskiltes Præstegjældet derfra og lagdes til Hardanger Provstie, hvorfor Visitatsprædiken holdtes af mig 1820, da Provst *Niels Hertzberg*⁶ der visiterede.

¹ *Aad Knutson Gjelle* var født paa Voss 31. december 1767 og tilhørte en slegt, som paa mange maater utmerket sig ved begavelse og kunstfærdighet. Han fik i sin ungdom ingen anden undervisning end den, som datidens meget tarvelige almuskole kunde gi, men han lærte sig selv hjemme, hvad skolen ikke kunde by paa. Aad besad stor fingerfærdighet. Han arbeidet i træ og jern og var like flink snedker som smed. Han var sin tids mægtigste og mest ansete mand paa Voss og tilgrænsende bygdelag. Aad forrettet en tid som utskiftningsmand paa Voss. Men snart vandt han ry for sin landmaaling og sin store duelighet til at opta karter. Han blev derfor ansat som offentlig autoriseret landmaaler. Han var ogsaa en dygtig matematiker og har utarbeidet en utmerket regnebok. Aad blev Dannebrogsmænd og døde paa Voss 1840. En gate er opkaldt efter ham i Bergen i Sandviken, som han hadde kartlagt.

² En saadan svævende Engel med Vinger og Daabsfadet i de udstrakte Hænder fandtes i Nykirken hele Flottmanns Tid og maaske senere. Den hang saa høit, at man ikke stødte an i den. Naar der var Daab, blev den trukken ned ved en i Engelens Mave befæstet Ring. Jeg tror, der var en lignende i Domkirken før dens Restauration i 1880-Aarene. D. T.

³ *Claus Pavels*, f. 1769 i Vanse. Han utnævntes 1805 til slotsprest paa Akershus og sogneprest til Aker og 26. april 1817 til biskop i Bergen. Han besad betydelig vel-talenhet og var en meget yndet prædikant. Pavels døde pludselig 16. febr. 1822.

⁴ Pavels betegner i denne anledning i sin dagbok 30. november 1817 Flottmann og to andre prester som „et skjønt Kløverblad“ (I, 275).

⁵ Pavels omtaler ikke Flottmanns katekisation i sin dagbok, men fremhæver hans „ypperlige“ messe — „det eneste gode“ biskopen hørte i kirken under visitatsgudstjenesten 19. juli 1818. Forøvrigt roser Pavels ved denne leilighet Flottmanns selskabelige evner: „Han er en behagelig kultiveret Mand, og jeg var tilfreds, jeg kunde faae ham ind til Byen, hvilket ogsaa er hans Ønske.“ (I, 404, jfr. 407).

⁶ *Niels Hertzberg*, f. 1759, var først personellkapellan hos faren paa Finnaas, blev

Confirmanderne i Voss Annexer undervistes af mig og confirmeredes aarligen i Evangers Sogn og vexelviis ligesaa i Vinjes og Opheims Sogne, men for Hovedsognets Vedkommende af Sognepræsten. Trinitatissøndag 1821 prædikede og catechiserede jeg ved Biskop *Pavels's* Visitats i Hovedkirken, for hvilke Embedsprøver han meddelte mig særdeles anbefalende Vidnesbyrd.¹ Prædikenen blev trykt², men blev, ligesaa lidt som min Catechisation i sildigere Dage, bifaldt af hans tredie Eftermand i Bispeembedet.³ Hans Formand, Biskop *Neumann*⁴, kaldtes af ham Rationalisten. Denne hans ufordeelagtige Dom om mig forundrede mig ikke, da hverken den danske Biskop *Mynster*⁵, ei heller dennes Successor Biskop *Martensen*⁶, af Mangel paa Kaurinsk Orthodoxie, fandt Naade for hans Øie, om hvilken Lære han har aflagt Prøver til Overflod i sine tvende saakaldte Sendeskrivelser, Hyrdebreve, udgivne i Bergen.⁷

1823, den 15de Februar, udnævntes jeg af Kong Carl Johan til residerende Capellan ved Nykirken i Bergen og indsattes der af Stiftsprovst *Brun*⁸, Sognepræst ved Domkirken, den 11te Søndag efter Trinitatis. Denne Embedsstilling var da særdeles hyggelig; thi Sognepræsten *H. J. Grøgaard*⁹ var en fuldkommen embedsfør og tillige behagelig Medarbejder. Han var nu omtrent 60 Aar gammel og blev meget yndet af Menigheden, i høiere Grad end hans Formand, den lærdere, men mindre veltalende og populære Digter og Medlem af Rigsforsamlingen paa Eidsvold, *Jonas Rein*.¹⁰

1786 sognepræst til Kvinnhered og i 1803 til Kinservik i Hardanger, 1810 provst over Hardanger og Voss. H. var 1814 medlem af det overordentlige Storting. Han døde 25. januar 1848

¹ „Flottmann holdt en ypperlig Prædiken om 'Vor Pligt at forsvare Jesu Navn og Ære', og udførte den med Kraft og Fynd.“ *Pavels's* dagbok 17. juni 1821 (II, 188).

² Bergen 1821.

³ J. M. P. Kaurin.

⁴ *Jacob Neumann*, 1772-1848, blev 6. juli 1822 utnævnt til biskop i Bergen. Han døde 25. januar 1848.

⁵ *Jacob Peter Mynster*, 1775-1854, utnævntes 9. septbr. 1834 til biskop over Sjællands Stift.

⁶ *Hans Lassen Martensen*, 1808-1884. Han blev 1840 dr. theol. og samme aar professor i teologi ved Kjøbenhavns Universitet. 1854 biskop over Sjællands Stift.

⁷ Biskop *Kaurins* to hyrdebreve var følgende: 1. Sendeskrivelse til Bergens Stifts Præster. Bergen 1859. — 2. Sendeskrivelse til Bergens Stifts Præster, Skolelærere og Menigheder. Bergen 1863.

⁸ *Christen Brun*, f. i Bergen 1778, var søn av biskop Johan Nordahl Brun. Efter at ha været personkapellan og resid. kapellan ved Korskirken, blev han 19. juli 1820 utnævnt til sognepræst ved Domkirken og 1822 stiftsprovst. Han døde 31. decbr. 1847 efter at ha været blind i de sidste 14 aar.

⁹ *Hans Jacob Grøgaard* var født 1764 i Solør, men blev 1781 student fra Bergens Katedralskole. Han utnævntes 23. marts 1822 til sognepræst ved Nykirken og døde 22. marts 1836. Han var 1ste repræsentant for Nedenes Amt paa riksforsamlingen paa Eidsvold 1814.

¹⁰ *Jonas Rein* var født 1760 paa Nordmør. Han blev 1. april 1808 utnævnt til

Dog erfarede *Grøgaard* længere Tid før sin Død 1836 Folkegunstens Ubestandighed. Confirmandernes Underviisning besørgedes først aarlig af os Begge, sildigere efter hans Ønske vechselviis af os. Imidlertid vare vi begge 1829 blandt Valgmændene for Bergen, og jeg tillige 1832, til de i næstfølgende Aar afholdendes Storting.

Jeg indtraadte, efter Anmodning af Stiftsdirectionen, i en Committee med Sognepræst *Grøgaard* og Overlærer *Bohr*¹ til Organisation af Almueskolevæsenet i Bergen. Vor Plan dertil saae jeg siden i Kirkedepartementets Contoir hos Statsraad *Diriks*², hvor den blev meget roest og vel kunde bruges eller anvendes ved den nye Skolelov for Kjøbstæderne. Under min Embedsstilling som residerende Capellan ved Nykirken fungerede jeg som Secretair i Consistorialretten, hvori en Sag paadømtes, der fik samme Udfald i Høiesteret.

1824 modtog jeg, efter Tilskyndelse af den lærde Skoles Ephorat og dens hæderlige og endnu fungerende Rector og Ridder *Arentz*, Ansættelse som Lærer i Skolens øverste Classer i Religion og Geographie. Jeg udførte denne Tjeneste i Forening med mit Præsteembede i 7 Aar til mine Foresattes Tilfredshed, indtil Skolen i Candidat *Wraamann*³ erholdt en fast Lærer 1831. Ved at forlade Latinskolen modtog jeg af de to øverste Classers Disciple en Kalk og Patet af Sølv med Inscription til Brug ved Sygeberettelser, og bragtes disse Ting mig af tvende Disciple i øverste Classe, *Peter Andreas Jensen*⁴ og *Sven Brun*⁵, begge siden Sognepræster i Christiania.

Omtrent ved denne Tid havde jeg Anledning til at hævde

sogneprest ved Nykirken og døde 21. novbr. 1821. Rein var Bergens 4. repræsentant paa riksforsamlingen paa Eidsvold 1814, hvor han med glimrende veltalenhet hævdede Norges selvstændighed som egen stat.

¹ Christian Frederik *Gottfried Bohr* blev født 1773 i Helsingør. Han kom 1790 til Norge og 1797 til Bergen, hvor han blev organist ved Korskirken, samtidig som han gav undervisning i musik og skolevidenskaber og studerte matematik, fysik og astronomi. I 1802 oprettet han den første norske søndagsskole. Var i 1806 med at stifte Bergens Realskole og utnævntes 1825 til overlærer ved Bergens Katedralskole. Ved siden af var han organist og kantor ved Domkirken. Desuten var han astronomisk observator. Han døde 10. septbr. 1832.

² *Christian Adolph Diriks*, 1775-1837, jurist, var født i Kjøbenhavn. Han var Eidsvoldsmand og blev 18. novbr. 1814 utnævnt til statsraad, hvilket embede han indehadde til 1836.

³ *Hans Nicolay Wraamann* utnævntes 1. juli 1831 til adjunkt ved Bergens Katedralskole, hvor han fungerte til sommeren 1834, da han blev sogneprest i Lofoten. W. var født 1806 i Trondhjem og døde 1861 som sogneprest til Volden paa Søndmøre.

⁴ *P. A. Jensen* var født 1812 i Bergen og blev i 1831 dimittert fra Bergens Katedralskole, 1836 teologisk kandidat. 1843 utnævntes han til resid. kap. i Lindaas, hvorfra han 1848 i samme egenskab befordredes til Oslo og Aker. I 1859 blev han sogneprest til Vor Frelzers menighet og stiftsprovst i Kristiania, 1862 tillike hofprædikant. Han døde 15. juni 1867.

⁵ *Sven Brun* var født i Bergen 1812 og søn av ovennævnte stiftsprovst Christen

Enkefrue *Balchens*¹ Rettighed efter Lovens 2—13—8 ifølge hendes Mands Begjæring til mig, at jeg vilde være hendes Lovværge i Tilfælde af hans Død. Da jeg nemlig efter forannævnte Lovsted forsvarede hendes Ret til „frie Bolig“, mødte man mig derved med forskjellige Indvendinger. Ved at undersøge, hvad der var tilstaaet residerende Capellan Garmanns Enke i Christiania paa Grund af anførte Lovsted, erfarede jeg, at hende var tilstaaet Halvdelen af den Huusleiegodtgjørelse, som var tillagt ham, og da jeg erholdt et Løfte om frie Process og Sagfører i Tilfælde af fremdeles Indvendinger, tilstodes Fru Balchen samme Fordeel i Bergen. Saaledes erholdt de fast ansatte Præsters Enker i ringe Kaar saadan Huuslejegodtgjørelse hersteds. Iligemaade forsvarede jeg, efter Lovens 2—13—9, Præste-Enkernes Ret, hvorved mødte mig lignende Modsigelse; men Politimesteren erklærede, at han ikke vovede at hindre Vedkommendes Rettighed til at drive „en ringe Handel“.

I *Præsteselskabet*², som *Neumann* oprettede, oplæste jeg af en tydsk Alkoran Vidnesbyrd om, at saavel gamle som nye Testamente vare Muhamed vel bekendte.

Cholerasygdommen, der frygtedes hidbragt især fra Østersøiske Provindser, foranledigede Sundhedscommissioners Oprettelse i Norge, og til Medlem af den, som oprettedes i Bergen, udnævntes jeg 1831.³

Et uheldigt Fald, som for længere Tid lammede min Embedsbroders legemlige Kraft, nødte mig til at indtræde i hans Sted i den saakaldte Bergens Overcommission for Fattigvæsenet og Sygehuscommitteen 1832, hvor jeg fungerede i to Aar, idet jeg tillige udførte de fleste af Sognepræstens kirkelige Forretninger. Fra 1833 i syv Aar var jeg special Inspecteur for Vexelunderviisnings- og Haandgjerningsskolerne, og i mange Aar deels Secretair i, deels Medlem af den Bergenske Stiftscommittee for Bibelselskabet og Commissionen for Nyekirkens og dens Tilliggenders Istandsættelse. Foruden at Kirken nu forsynedes med to Klokker, byggedes ogsaa et fuldstændigt Orgel, hvorved gaves Anledning til Ærgrelse formedelst Orgelbyggerens Uefterrettelighed. Værket er ellers roest for

Brun. Han blev 1841 personelkapellan og, efter at ha indehat flere presteembeder paa Østlandet, utnævntes han 22. mars 1858 til sogneprest ved den nyopførte Trefoldighedskirke i Kristiania. Han døde 2. mai 1894.

¹ *Johan Peter Balchen*, f. 1783, blev 1810 personelkapellan ved Domkirken i Bergen, 1821 sogneprest til Indre Holmedal og 1825 resid. kap. til Domkirken. Han døde allerede 11. mai 1827. — Hans enke var *Gjertrud Helene B.*, f. *Brunchorst*, datter av skibsbygmester Herman Brunchorst og Alida Georgine Heiberg.

² Præsteselskabet i Bergen var vistnok oprettet i 1837.

³ Den asiatiske *kolera* gav omkring 1830 støtet til, at der ved kgl. resolution av 24. juni 1831 blev oprettet de første *sundhetskommisioner*.

dets Godhed. Angaaende det nye Orgels Plads er det fornødne forhen anført [s. 145]. Kirken forsynedes ogsaa med en nye Døbefond ved en Ven, som imidlertid opholdt sig i Kjøbenhavn. Over Alteret sattes et Christusbillede, foræret af Bergenserens Professor *Dahl*¹ i Dresden.

Var Capellaniet i sig selv et mindre end besværligt Embede, gaves dog ved fornævnte Sysler og mine tilvoxende Børns Underviisning noksom Beskjæftigelse, og saaledes hensvandt en ikke liden Række af Aar.

Henimod Foraaret 1836 døde Nykirkens daværende Sognepræst *Grøgaard*, og samme Aar udnævntes jeg, efter Indstilling, mod Slutningen af Augusti Maaned fra det norske Statsraad, af Kong Carl Johan til hans Eftermand. Ved Ansøgning regnedes hans Enkes Naadensaar fra hans Dødsdag til Aarsdagen efter min Udnævnelsesdag. Imidlertid bestyredes Embedet af den hos den forrige Sognepræst 1834 ansatte personelle Capellan.²

Efter Statsraad *Diriks's* Raad og efter Permission fra ham gjorde jeg en Reise over Land fra Christiania til Stockholm som Sollicitant, hvorved min Fraværelse prolongeredes i fem Uger; jeg var borte fra mit Hjem i det Hele omtrent syv Uger.

13de Søndag efter Trinitatis 1837 indsattes jeg af Stiftsprovst *Hysing*³ i dette mit nye Embede, som i mit 50de Aar mine Kræfter vare svarende til, og som residerende Capellan ansattes i mit Sted den ved Korskirken værende residerende Capellan *Peter Arentz*⁴, der ved Forflyttelsen befriedes for den aarlige Pension, 300 Spd. til sin Formand, *Frederik M. Arentz*.⁵ Indtægterne i Sognekaldet

¹ Den bekjendte landskapsmaler *Johan Christian Dahl*, som var født i Bergen 1788. Han blev i 1811 sendt til Kunstakademiet i Kjøbenhavn og reiste 1818 til Dresden for sin videre uddannelses skyld. I 1824 blev han utnævnt til professor ved Kunstakademiet i Dresden, hvilken stilling han beklædte til sin død 14. oktbr. 1857. Han var den første, som utkastet tanken om en restauration av Trondhjems Domkirke og Haakonshallen i Bergen.

² Denne var *Claus Ernst Lampe*, som 1843 blev sognepræst til Strandebarm.

³ *Hans Augustinus Hysing* var født 1764. Han blev 1811 anden resid. kap. til Domkirken i Bergen og sognepræst til Askøen, 1812 resid. kap. til Nykirken. 16. novbr. 1822 utnævntes han til sognepræst ved Korskirken og 17. oktbr. 1839 til stiftsprovst. Han døde 30. marts 1843. Hysing maa saaledes i 1837 ha været konstitueret stiftsprovst.

⁴ *Peter Arentz* blev født i Bergen 1784 og var søn av rektor, prof. Arentz. Han blev 1800 student fra sin fødebyes skole og teologisk kandidat 1805. Han var først lærer ved fattigskolen „Christi Krybbe“ og kordegn ved Korskirken, derefter ordineret kateket ved samme kirke. I 1831 utnævntes han til resid. kapellan sammesteds og 6. maj 1837 i samme stilling til Nykirken. Han døde 15. febr. 1855.

⁵ *Frederik Michaelsen Arentz* blev født 1771 paa Haus prestegaard og teologisk kandidat 1797. I 1820 utnævntes han til resid. kapellan ved Korskirken, men mindre skikket til byprest søkte han avsked, som han fik i 1831 med 300 Spd. i aarlig pension av eftermanden. Han døde 7. aug. 1837.

vare vel større end i Capellaniet; men hiint var bebyrdet med Afgifter til Sognepræsterne Reins og Grøgaards Enker med 80 Spd. aarlig og til den bemidlede Bergens Cathedralskole med 40 Spd. Disse Afgifter kunde forventes efterhaanden at formindskes og endeligen at bortfalde, og at ligesom jeg beholdt mine Indtægter uformindskede, saaledes skulde og Tiden kunne offres alene mit Embede. Denne Udsigt formindskedes allerede 1837 derved: at daværende Biskop Neumann yttrede det Ønske, at jeg i Sognepræst Hysings Sted vilde overtage Stiftsprovstens Functioner i fornævnte Provst Bruns Sted, der imidlertid var bleven Synet berøvet. Dette Ønske kunde jeg ikke da opfylde; jeg frygtede for Arbeidet, som blev hvilende paa mig, især under Biskopens Fraværelse paa Visitsreiser, der oftere vare af flere Ugers Varighed ved Midtsommertid. Det lykkedes at afvende i syv Aar denne Forøgelse af mit præstelige Arbeide indtil 1843, da Stiftsprovst Hysing ved Døden afgik. Nu maatte jeg som Sognepræst ved en af Bergens Hovedkirker overtage Constitution i Stiftsprovstiet og udnævntes til virkelig Stiftsprovst i 1843 om Høsten.¹ I denne Stilling udførte jeg Biskopens Embede i 1¼ Aar, da Neumanns Eftermand, Biskopen i Tromsø Stift, *Kjerschow*², først efter lang Tids Forløb overtog sit Embedes Bestyrelse. I det Hele fungerede jeg som Stiftsprovst i 18 Aar, hvorfra jeg naadigst entledigedes 1861 efter Ansøgning. Imidlertid ordinerede jeg nogle Præster, holdt flere Indsættelsestaler og Liigprædikener over Provstiets geistlige Embedsmænd, indviede den nye Pleiestiftelse for Spedalske³, den nye Begravelsesplads paa Lungegaardsmarken⁴ og Arbejderforeningens store Forsamlingshuus.⁵ Lønnen for Arbeidet udgjorde aarlig 20 Spd. Overalt fattedes det ei, at Stiftsprovstembedet medførte Arbeide, som i Forening med mit Embede som Sognepræst, især under Biskopens Fraværelse og den residerende Capellans Sygdom i Slutningen af hans Levedage, medtog megen Tid og fremkaldte oftere Ønsket om Formindskelse af den pligtmæssige Gjærning. Den bedste Satisfaction havde jeg i

¹ Utnævnelsen er af 12. oktober 1843.

² *Peter Christian Hersleb Kjerschow* var født i Rødø i Nordland 1786. Han blev 1810 lærer ved landkadetkorpset, utnævntes 1823 til sognepræst i Aker og 1830 til biskop i Nordlandene og Finmarken. 12. juli 1848 forflyttedes han til Bergens bispestol. Han tok avsked 1857 og døde i Bergen 14. novbr. 1866.

³ Lungegaardshospitalet traadte i virksomhet fra 1. oktober 1849.

⁴ *Assistentkirkegården* indviedes i sidste halvdel av 1837. Den første, som blev begravet her, var kirkegaardens anlægger, murmester Mogens *Dahl*, som døde 26. oktober 1837.

⁵ Arbejderforeningen, som er stiftet 1850, indviet sin nye bygning 5. august 1860. Indvielsen blev foretat av den konstituerede biskop, stiftsprovst Flottmann, i overvær av 2000 medlemmer med hustruer.

mine høiere og høieste Foresattes samt Menighedens Tilfredshed med dens Udførelse.

I Aaret 1855 indtog en anden residerende Capellan ved Nykirken den Hensovedes¹ Plads, og at den, som besatte den, drog, som nye og embedsfør Mand, en stor Mængde, især af Almueklassen, til Kirken, var venteligt², allerhelst i en særdeles bevæget Tid, da Bibellæsning og Foredrag i Missionens Tjeneste af Candidater og Præster fyldte Kirkerne og andre Localer med Tilhørere. Heller ikke fandt jeg det forunderligt, at jeg saae mine Tilhøreres Kreds at aftage efter 30 Aars Tjeneste eller Prædiken i samme Kirke.

Da jeg efter en langvarig Nervefeber 1852 og 53 ansaae det for min Skyldighed mod Menigheden og mig selv at anholde om en Medhjælper i Sognekaldet, bevilgedes der mig en personel Capellan; men i Valget af denne var jeg mindre heldig.³ Prædikenen, jeg holdt til Høimesse 20de Søndag efter Trinitatis efter Kirkens fuldkomne Istandsættelse, blev trykt.⁴ Foruden den tryktes ei noget af mine kirkelige Arbejder som Sognepræst, naar undtages et lidet polemisk Skrift i Anledning af Urolighederne, som Pastor *Lammers's*⁵ og Mormonernes Udsendte forvoldte hersteds.

Ved Stiftsprovst Bruns Død 1848 blev Domkirkens Sogne kald ledigt; men min Hengivenhed for Nykirkens Menighed tilintetgjorde mit Forsæt at blive hans Eftermand i Domkirkens Sogn.

1850 gjorde jeg en Reise til Kjøbenhavn efter Anmodning af en af mine nærmeste Paarørende, der frygtede for en farlig Sygdom, for der at søge Hjælp. Reisen skede med Dampskib ved Midtsommertid; under denne Reise havde jeg Anledning til at bese Horten ved Tønsberg. I Kjøbenhavn besøgte jeg Frue Kirke, Garnisonens, Vartov og den katholske Kirke om Søndagene, Synagogen, vor Frelasers, Frederiks-Kirken, Holmens og Slotskirken længere Tid.

¹ Peter Arentz [s. 166 anm. 4].

² *S. B. Hersteb Walnutum* havde forholdsvis ligesaa megen Søgning i den høiere Klasse som i Almuen. D. T. — Walnutum var født 1816 paa Helgeland. Han utnævntes 1851 til prest ved Bergens strafanstalter, 8. juni 1855 til resid. kapellan og endelig 8. juni 1864 til sognepræst ved Nykirken. Han døde 5. juli 1889.

³ *Albert Henrik Mowinkel*, som var født i Bergen 1830, blev 3. januar 1860 personelkapellan hos Flottmann. 1866 ansattes han som hjælpepræst hos sognepræst C. A. Grønvold ved Hospitalskirken, og fra 1868 blev han tillike konstitueret som prest ved Mariakirken. Ved oprettelsen af Sandvikens menighet utnævntes han 24. oktbr. 1874 til dens sognepræst fra 1. jan. 1875. Han døde som saadan 4. septbr. 1892.

⁴ Bergen 1854.

⁵ *Gustav Adolph Lammers*, 1802-1878, blev 1848 utnævnt til sognepræst i Skien. Paa grund af sine religiøse anskuelser søkte han og fik afsked 5. juni 1856 i naade og med Pension. Utmeldte sig 1. juli s. aar av statskirken, og den 4. juli stiftet han en „fri apostolisk-christelig menighed“ i Skien. Samtidig udgav han i trykken sit „Afskedsandragende og Afskedsord ved Nedlæggelsen af Embedet som Sognepræst i Skien“, Skien. 1856. Om Flottmanns motsskrift se s. 177.

Medens vi opholdt os i Danmarks Hovedstad, besaae vi og Thorvaldsens Museum, Domkirken i Roeskilde og Lethrabort, hvortil og hvorfra vi droge paa Jernbanen. Opholdet i Danmark varede i 4 Uger. Vi bleve beroligede af Lægerne med Hensyn til den befrygtede Sygdom.

Paa Tilbagereisen til Bergen besøgte vi Gothenburg, en smuk og anseelig Stad, og Stavanger, og bleve mine Forretninger under min Fraværelse besørgede af Præsterne *Lampe*, *Arentz*¹ og, for Stiftsprovstiets Vedkommende, af Provst *Debes*.² De fleste af mine Bekjendte fra fordums Tid i Kjøbenhavn vare døde; paa Assistentskirkegaarden stod deres Navne at læse.

Min Forbindelse med den personelle Capellan var, som sagt, ikke heldig; ikke at tale om den usædvanlig høie Løn, jeg directetilstod ham, maatte de saakaldte Contoirforretninger, formedelst hans Ulyst dertil, udføres af mig selv, og yderst sjelden blev andre Prædikener, end Aftensangens, holdte af ham. Hans Formening om Selvstændighed i sin Stilling og lignende Indfald gjorde et mindre end hyggeligt Indtryk og fremkaldte Ønsket fra min Side, at Forbindelsen imellem os snarest maatte ophøre. Dette Ønske opfyldtes snarere, end jeg havde ventet; thi Biskopen³ ansaae mig i sin ikke blot legemlige Sygdom, der snart endtes ved Døden, ifølge sit Begreb om Orthodoxie, for Rationalist (see Professor P. E. Müllers Dogmatik om Rationalisme § 96, Kbhvn. 1826) trods min Modsigelse og mit Modbeviis i trykt Prædiken, og fik ham let til at dele sin Anskuelse i denne Henseende og skriftlig meddele ham denne. Herimod fremstillede jeg vel 2 Præsters og andre Christnes Vidnesbyrd, men forgjæves. Capellanen havde vist aldrig betænkt Lovens 2—14—10⁴, og hans Consulent⁵ ikke Juristen Ørstedes Ord: „I Almindelighed bør saavel de, der have Tilsyn med Læreembedets Førelse, som de, der have at dømme i de deraf opstaaende Sager, være tilbøielige til den mildeste og kjærligste Forklaring af Alt, hvad der taaler en saadan, og indskrænke Forfølgelse og

¹ Resid. kapellan Peter Arentz [se s. 166 anm. 4].

² *Jens Lauritz Debes*, født i 1795, hadde været prest i forskjellige dele av landet og provst i Nedre Telemarkens og Bamle provsti, da han 17. mai 1848 blev utnævnt til sogneprest ved Domkirken i Bergen. Han tok avsked 1865 og døde 30. april 1876 i Kristiania.

³ *Jens Matthias Pram Kaurin*, som var født 1804, blev 1837 lektor og 1843 professor i teologi, 1853 sogneprest til Lier. 2. juni 1858 utnævntes han til biskop i Bergen, hadde i 1861-63 den meste tid tjenesteledighet paa grund av sykkelighet og døde 6. juli 1863.

⁴ L. 2—14—10 handler om den lydighet, ydmyghet etc., som kapellanen skylder sine sogneprest.

⁵ Her tænkes uden Tvivl paa resid. Capellan S. B. Hersleb Walnum. D. T.

Fordømmelse for Vranglære inden de snævrest mulige Grændser.“ (See Helwigs danske Kirkehistorie 2 D. Pag. 514).

Unegtelig vakte Uro ved Norsk Kirketidendes 3die Aargang 1858 No. 5 i Forventning af Ubehageligheder¹, og det varede ikke længe efter hans Ankomst, før de sporedes i Stiftets nordlige og sydlige Egne. I Aaret 1860, da hans Visitatsreise til fjernere Egne mod Norden skulde begynde, confererede jeg med ham om uafgjorte Sager. Han meldte mig da, at hos Hospitalspræst *Grønvold*², der var betænkelig syg, var ansat en personel Capellan, Candidat *Lampe*³, hvis Ordination var paatrængende nødvendig formedelst Sognepræstens Sygdom, hvilken Forretning han maatte overdrage mig. Denne lovede jeg at udføre, men gjorde ham tillige opmærksom paa, at en uordineret Mand var udnævnt til residerende Capellan i Stiftet, der opholdt sig paa Østlandet, *Kjerulff*⁴, hvis Indvielse kunde foregaa ved samme Leilighed, og herimod gjordes ingen Indvending. Hospitalspræsten paaskyndte sin Capellans Ordination, og jeg skrev strax til den residerende Capellan, at han vilde indfinde sig, om hans Ordination skulde foregaae ved samme Forretning som den Andens, dersom han ønskede det, hvortil han svarede Ja, og han indfandt sig i Bergen et Par Dage før den til Indvielsen bestemte Tid. Kort før modtog jeg Skrivelse fra Biskoppen om, at han selv, hvis mueligt, ønskede om circa 14 Dage à 3 Uger at udføre Ordinationsforretningen. Men nu var alt dertil forberedt af mig; Hospitalspræsten var ikke restitueret, og begge Candidater ønskede sig strax Ordination, den Ene paa Grund af Grønvolds Svaghed, den Anden formedelst unødigt og bekosteligt Ophold i Bergen, skjøndt jeg gjorde dem opmærksomme paa Bi-

¹ I en redaktionel artikel om „Bispevalg“ i Norsk Kirketidende III nr. 5, 31. januar 1858, fremhæves at en biskop, foruten at være troende og nidkjer, bør ha to egenskaber, nemlig „(1) et sundt Blik paa Nutidens kirkelige Tilstand og (2) Kraft“. Som bispeemne i Bergens stift nævnes sognepræst H. U. Sverdrup i Balestrand, og blandt mænd som tidligere har været paa tale, W. A. Wexels, J. M. P. Kaurin og S. Brun, samt som nye A. Grimelund og C. P. P. Essendrop. Mot Kaurin, som blev utnævnt, advares paa en for ham litet smigrende maate (sp. 77): han „synes at have Ondt for at komme vel udaf det med den Menighed, om han har [o: Lier], og det er vel et Spørgsmaal, om Sagen vil stille sig bedre for ham, om han fik mange Menigheder at have Tilsyn med“.

² *Christian August Grønvold* blev født 1810 ved Fredriksvern. Han utnævntes 1837 til sognepræst i Værø i Lofoten, og 30. august 1842 til præst ved St. Jørgens Hospital og øvrige milde stiftelser i Bergen samt sognepræst til Aarstad. Han tok avsked i 1885 og døde 10. april 1889.

³ *Rasmus Lampe* var født i Bergen 1834. Han blev 11. juli 1860 utnævnt til personelkapellan hos sognepræst C. A. Grønvold ved Hospitalskirken og 1864 til sognepræst i Hammerfest, hvor han døde allerede 28. januar 1867.

⁴ *Johan Carsten Emil Kjerulff*, f. 1824 i Fredrikstad, utnævntes 11. juli 1860 til resid. kapellan i Hammer, og 1862 til sognepræst paa Stord og bestyrer av seminariet. 1874 blev han provst i Nordre Søndhordland. Han forflyttedes 1875 til Østlandet.

skopens Skrivelse. Saaledes udførte jeg da Handlingen i den bedste Hensigt efter at have meldt ham Aarsagen, hvorfor jeg ikke vovede at udsætte den. Men efter hans Hjemkomst erfarede jeg hans Misfornøielse med Udførelsen af denne min Tjeneste, ret som om den var skeet aldeles uden Nødvendighed og kun af min egen Lyst og Villie.¹

Da jeg vel vidste, at Lærebogen blev efterladt i Hjemmet af de Søfarende eller lagdes paa Hylden af Ungdommen, at det hel- lige Løfte vel ofte blev glemt under Adspredelser paa langvarige Reiser eller under Fraværelse blandt Fremmede, havde jeg forfattet et lidet Skrift, der i Korthed indeholdt Troes-Bekjendelse og Løfte, gjennemgik det med de Unge efter deres Confirmation, bad dem at gjemme det og stundom gjennemlæse det til Paamindelse om, hvad der tjente til deres Fred.² Saaan Begjæring vidste jeg baade af anden og egen Erfaring opfyldt til Velsignelse for mere end Een. Det forstaaer sig, at Lærebogen først var heel gjennemgaaet. Skriftet var bifaldt af Biskop *Neumann* og Stiftsprovst *Jensen* som reent christeligt, men misbilligedes af nuværende Tilsynsmand³ og hans Client⁴, at det endog blev anset rettest, at de Unges Underviisning alene overgaves ham.

Jeg blev syg af Sorg og Ærgrelse og besluttede om Høsten 1863 at søge Afsked, den jeg erholdt med en aarlig Pension af 800 Spd., nedsat paa følgende Storthing til 700 Spd. Imidlertid maa og den alderstegne, men embedsføre Provst *Debes*, Sognepræst ved Domkirken, have baaret paa Tanken om at søge Afsked, der meddeltes ham 1865⁵, ligesom mig 1864.⁶ En Forbedring i min Helbredstilstand fremkaldte for silde Ønsket om at fortsætte min forrige Virksomhed. Men rolig i min Bevidsthed og Fiende af al forargelig Trætte samt stolende paa, hvad der blev mig sagt af Embedsbrødre og Sognefolk: at være erkjendt i og udenfor Menigheden som rettroende Lærer, tiltalte jeg ikke Capellanen for det urette Vidnesbyrd, han om min Vranglære havde aflagt.

Imellem mine geistlige Antagonister fremstod ogsaa en civil

¹ Biskop Kaurins Breve om denne Sag findes i Bergens Offentlige Bibliotek. Den almindelige Mening var paa Stiftsprovstens Side. D. T.

² Skriftet, som er uten titel, men kunde kaldes „en Konfirmants Troesbekjendelse“, er dateret Bergen 4. oktober 1857 og blev av forfatteren utdelt til hans konfirmanter.

³ Biskop Kaurin. D. T.

⁴ Personelkapellan Albert Mowinckel. D. T.

⁵ *Debes* fik avsked 3. april 1865 med pension.

⁶ *Flottmann* fratraadte 1861 som stiftsprovst og erholdt avsked fra sogneprestem- bedet 16. januar 1864.

C. K.¹, der saare beklagede sig, fordi jeg i Tak til Gud, da Faren af en truende Ildebrand afvendtes, havde sagt offentlig: „Takket være Herren, fordi vi ikke atter fik see Ødelæggelsens Vederstyggelighed videre utbredt“, hvilke Ord han fandt vederstyggelige. Saa godt var denne Opvakte kjendt i sit Ny-Testamente, at han ikke vidste, at Christus selv bruger disse Ord i Matthæi Evangelium 24, 15 om Jerusalems Forstyrrelse.

Igjennem den største Deel af Aaret, som kaldes Naadensaaret, besørgede jeg som forrige Aar Embedsforretningerne indtil 20de Søndag efter Trinitatis, da jeg holdt Afskedsprædiken. Imod Slutningen af sidstnævnte Aar skiltes jeg da først fra Menigheden, hvor jeg havde fungeret 41 af mine 49 geistlige Embedsaar. En stor Deel af denne viiste mig mod Naadensaarets Slutning særskilt sædvanlig Opmærksomhed, ligesom en Deputation fra samme og mange Enkelte af dem indfandt sig hos mig med Hilsen for det mangeaarige kjærlige Samvær. Dette Besøg gjentog sig min Guldbryllupsdag, den 16de April 1866, da ogsaa adskillige vakkre Mindetegn overrakte min Hustrue og mig fra Venner og Frænder. Da Dagen feiredes ved et Festmaaltid, til hvilket mange Damer og Herrer, hvoriblandt Stiftamtmanden og den nye Biskop² foruden entlediget Biskop Kjerschow med samtlige Bergens Præster, en undtagen³, vare indbudne hos min Svigersøn, Kjøbmand *Fleischer*⁴, i hans Huus paa Kalfaret, istemtes forskellige Sange af Stiftsprovst *Jensen* og Hospitalsforstander *Rolfsen*, og indfandt sig det kirkelige Sangchor, anført af Cantor *Schediwy*.⁵ Denne Chorets Opmærksomhed skeede og i Erindringen om, hvad jeg havde virket til dets Oprettelse ved de alvorligste og høitideligste Leiligheder i og udenfor Kirken.⁶

¹ Carl Konow [D. T.], 1806-1876. Han var kjøbmand og chef for firmaet „Carl Konow“, spansk og brasiliansk vicekonsul. Medlem av Bergens bystyre og repræsentant paa Stortinget i 3 perioder.

² P. H. G. Birkeland, se s. 174 anm. 3.

³ Hans fordums Personelkapellan Albert Mowinckel, med hvem han aldrig blev forsonet. Om denne Strid, der føltes som en Ulykke af det hele Presteskab, har jeg udtalt mig udførlig i mine Optegnelser om Embedsmænd og Embedsforhold i Bergen 1857-76. D. Thrap. [Avdøde sogneprest Thraps „Optegnelser om Embedsmænd etc.“ er ikke trykt, men findes i manuskript i Bergens Offentlige Bibliotek. W. M. S.]

⁴ Kjøbmand K. G. *Fleischer*, født 27. juni 1816, død 4. febr. 1901, var indehaver av manufakturfirmaet K. G. *Fleischer*.

⁵ Ferdinand Giovanni *Schediwy*, organist og kantor, var født 1804 i Prag. Han blev 13. mars 1833 ansat som lærer i sang ved Bergens Katedralskole.

⁶ Stiftsprovst *Flottmann* døde i Bergen 10. juli 1869. Bisættelsen fandt sted 17. juli i Domkirken, hvor stiftsprovst Claus *Daa* holdt talen. Derefter foregik begravelsen paa Assistentkirkegaarden ved Stadsporten, som i sin tid var blit indviet av *Flottmann*.

ERINDRINGER OM STIFTSPROVST J. B. FLOTTMANN

OPTEGNEDE 1881 AF

D. THRAP.

Ved Peter Arentz' Side stod hans gode Ven *Johan Balthazar Flottmann*, der i sin Tid af Biskop *Pavels* — en Menneskekjender — ansaaes for en meget dygtig Mand og ved hans Medvirkning i 1823 blev resid. Kapellan til Nykirken. Han var opdragen i den rationalistiske Skole, men var yderst fornøjelig, naar han talte med al Hadets Varme om Rationalisterne.

Biskop *Birkeland* og Sven *Brun* fortæller¹, at Flottmann i sin tidlige Ungdom virkelig var et Lys for sin Tid. Biskop *Pavels* gjorde meget af ham, og Flottmann har selv vist mig en Attest fra ham, der var glimrende. *Pavels* var selv Rationalist, men da han blev Biskop, begyndte han at lære om igjen af *Mynster*. Under sin Virksomhed som Lærer ved Latinskolen holdt Flottmann altid Kristi Guddom og Forsoningen frem som det centrale, saa det reelle ved hans Undervisning var i Orden, om end Anekdoternes Mangfoldighed i Regelen dannede den formelle Side ved den.

Da han omsider 1823 blev resid. Kapellan til Nykirken, havde han faaet den besynderlig Tanke, at han skulde danne sig efter *Grundtvig*²! Med hans komplette Mangel paa Takt blev hans Efterligning af *Grundtvigs* originale Udtryksmaade til det ravgaleste Tøi. — I min Tid kom han aldrig ud over Moralprædikenen med nogle evangeliske Former og behandlede Rituallet med stor Frimodighed. Han udelod saaledes af Salme 51 Ordene; „ . . . som er undfanget i Synd o. s. v.“, naar Barnet var ægte født, og i Bededagsbønnen lød Ordene: „vi have alle syndet o. s. v.“ i hans Mund saaledes „flere af os have syndet o. s. v.“.

Da jeg kom til Bergen (1857) havde han allerede længe været langt inde i Karrikaturen. Det mest kuriøse skal have været hans Brudetaler. Almindelig bekjendt er hans Ord til en Niece: „Skiøn er du ikke, det se vi, — rig er du ikke, det vide vi.“ Assessor *Herman Thoresen*³ giver et andet eksempel, da han sagde i Vielsen til Bruden: „Du skal være din Mand tro, om han er saa styg som en Bjørn.“ Brudgommens Udseende var afskrækkende.

¹ 21. januar 1883. D. T.

² *N. F. S. Grundtvig*, 1783-1872, prest og digter. 1839 blev han prest til Vartov, hvor han var til sin død, og i 1861 fik han biskops titel.

³ 19. febr. 1908. D. T.

Det hændte et Aar, at Adjunkt *Jordan*¹ Lørdagen før 4. Søndag efter Paaske traf Flottmann. De talte sammen om en Ildebrand, der netop havde sat den hele Stad i Bevægelse. Ude i Samtalen sagde Jordan, at han ikke plejede at gaa i Nykirken, men vilde gaa der imorgen, da han havde hørt alle de andre averterede Prædikanter over den vanskelige Text, og nu havde han Lyst til at høre, hvorledes Stiftsprovsten tog dette Ord om den hellige Aands Overbevisning om Synd, Retfærdighed og Dom. Flottmann svarede: „Eg præker ikke om det, Far.“ Jordan: „Hvad skal da Stiftsprovsten prædike om?“ Flottmann: „Eg præker om Branden!“²

Flottmanns Konversation var idel Anekdoter, som han fortalte med et vist dramatisk Liv, og som viste, at han bestandig havde fulgt nøje med i Skandalen. Han førte et exemplarisk Liv, gik gjerne ud i Selskaber, men saa aldrig nogen hos sig uden sine 3 gifte Døtre og deres Familier. Ingen af Bergens Prester havde i de 16 Aar, jeg levede med ham i Bergen, spist et Maaltid i hans Hus. Han gjaldt ikke for gjerrig og talte med Despekt om Peter Arentz' Handelsaand, men han var ikke nogen nobel Natur. Enhver vidste, at han havde Formue, men han opgav sig for Lignings-Kommission og Regjering som en fattig Mand. Han parterede Formuen i Sparebankbøger lydende paa Døtrene og indbildte saaledes sig selv, at han var fattig.

Han var en Arbeidsmand og havde en Del rodet Læsning. Naar han ikke havde mere at bestille paa sit Værelse, gik han ud og besøgte sin Menighed, i hvilken han var meget vel kjendt, men hans Besøg gik op i Passiar og Historier. Ingen kunde være mere Politimester i Menigheden end han, og han var med Fornøjelse med overalt, hvor der skulde gives Ris. Der var en Tid — fortalte Biskop *Birkeland*³ —, da Nykirkens Menighed figurerede uden uægte Børn Aar efter Aar. Flottmann gik formelig paa Jagt for at udfinde ulykkelige Piger, og havde han fundet en, saa holdt han et saadant Hus med hende, at hun maatte se til at fortrække saa hurtigt som muligt. Saadant rygtedes, og naar derfor en stak-

¹ *Carl Henrik Jordan* var født 1802 i Bergen, student 1820 fra Bergens Katedral-skole, tok anden eksamen og studerte en tid teologi. Han blev i januar 1839 adjunkt ved samme skole.

² Provst H. J. Lampes fortælling 7. febr. 1892. D. T.

³ *Peter Hersleb Graah Birkeland* blev født 1807 i Borgund. Han utnævntes 1833 til sogneprest i Fosnes, 1837 provst i Namdalen. I 1841 blev han prest ved tugthuset og slaveriet i Bergen, 1849 sogneprest til Hetland og 29. septbr. 1858 sogneprest til Korskirken i Bergen. Han blev 1861 utnævnt til stiftsprovst, og da biskop Kaurin samtidig tok permission, var han vikarierende biskop, med en avbrytelse paa nogen uker høsten 1862, til Kaurins død 6. juli 1863. Derefter blev han 30. januar 1864 utnævnt til biskop. Han tok avsked 9. januar 1881 og døde 1896 i Kristiania.

kels Pige følte sig i en abnorm Tilstand, skyndte hun sig at sige op og skaffe sig Logis i et af de andre Sogne.

Hans Arrighed var naturligvis vel kjendt i den bergenske Gutte-Verden, der benyttede sig af den paa sin Maade. En af mine Venner har fortalt mig, at det hørte til hans og hans Kammeraters stadige Fornøjelser at gaa i Aftensang, naar Flottmann prædikede. De gik der imidlertid paa sin egen Vei, idet de listede sig op i en af de lukkede Stole paa Pulpituret, dukkede, naar Prædikenen begyndte, under dette og begyndte paa sine Spektakler. Flottmann, som nok fik høre dem, men ikke kunde se, hvad det var for Carnailler, afbrød alt imellem sin Prædiken, hævdede truende Pegefingeren, satte et frygteligt Ansigt op og raabte hen til Spektakelmagerne: „jeg skal lære dokker, — jeg skal nok finde dokker, — vent bare til imorgen! o. s. v.“ hvorpaa han fortsatte, og Gutterne ligesaa, indtil Prædikenen sluttede, og de listede sig ud under Kirkebønnen. De var sikre nok paa ikke at blive antastede af Klokker, Kirketjener og Dørvogtere, der under Kirkens bestandige Tomhed forlængst havde vænnet sig til at betragte Prædike-Timen som sin Fritid.

Flottmann havde i sit udvortes meget af Karrikaturen. Han var en liden Mand med et Par listige blaa Øjne. Han var i den Grad hjulbenet, at han altid syntes at være i Fare for at falde over sine egne Ben. Han ejede ikke en Tand og læspede naturligvis betydelig. Ikke desto mindre var Vanen at bide Negle saa indgroet hos ham, at han altid havde Fingrene i Munden, naar han ikke havde Piben.

Siden 1843 var han Stiftsprovst og satte overmaade megen Pris paa denne Værdighed, kom dog ikke derved i nogen anden Rapport til Presterne end den rent officielle. Ofte kom han til at holde Preste-Ordination i Kjerschows Tid og fremtraadte da — som ved andre Leiligheder — i Silkesamarie. Engang vilde han iføre sig den biskopelige Korkaabe, men lod denne Plan fare — formodentlig efter Samraad med Presterne. Her kan bemærkes, hvad *Sven Brun* fortalte¹, at dette var Brug i ældre Tider, og hans Fader *Christen Brun* havde som Stiftsprovst iført sig den episcopale Kaabe, da han ordinerede sin Søn *Lyder*.² Biskop *Neumann* havde

¹ 21. januar 1883. D. T.

² Det var sommeren 1825. D. T. — *Johan Lyder Brun* var født i 1802 og blev 5. marts 1825 personkapellan hos faren. Han utnævntes 1832 til sogneprest i Avaldsnes, 1835 provst i Karmsunds provsti. I 1848 blev han sogneprest til Norderhov og 1862 til Modum. Han døde 24. mai 1865.

sat sig imod dette og gav en Indberetning herom til Departementet, der ansaa en Strid om saadanne Ting — enten Korkaaben hørte til Embedshandlingen eller til Embedets Bærer — for en Bagatel. Man vilde nødigt støde Biskopen og henstillede til Brun at føje ham i dette Stykke.

Til Flottmanns Ordinander hører Biskop Jørgen *Tandberg*¹ og Provst Christen *Nygaard*.² Tandberg har fortalt mig om sin Biske-Examen. Opgaven var Noget om de Fordringer, der stilledes til *Landsby*-Presten. Tandberg forandrede dette uden videre til *Lands*-Presten, da vi ikke har Landsbyer i Norge. Flottmann kom op og kigede i hans Papirer. „Det er galt,“ raabte han, „De skriver om Landspresten, men der staar Landsbypresten.“ Tandberg indvendte, at han mente, det var en Feiltagelse, da der hos os ikke kan være Tale om Landsbyer. „Jo,“ sagde Flottmann, „her skal De se, der staar Landsbypresten,“ hvorpaa han tog et Bind af Fallesens Maanedsskrift eller Niemeyers Prestebibliothek ind og viste ham Titelen paa en af de her meddelte Afhandlinger³ — til Tandbergs store Fornøjelse. Selv holdt han aldrig Selskaber for sine Ordinander, hvilket Bisperne altid gjorde i Bergen. Ved disse Festmaaltider havde han altid for Skik at bringe Ordinanden i Forlegenhed ved selv at udbringe Skaalen for Bispem, naar denne havde talt i Dagens Anledning. Dette maa han dog til Slutning have vænnet sig af med, thi de sidste Gange han dertil havde Anledning ved min egen⁴ og I. O. *Widerøes*⁵ Ordination (Biskop Kaurins sidste) skede det ikke. Det kan have havt sin Grund i Animositet mod Kaurin, og det vilde ikke have været gamle Flottmann uligt, om han havde troet, at det af Biskopen blev antaget for en Finte, naar den gamle — og fornemste — undlod at udbringe hans Skaal.

Flottmann kunde Intet foretage, uden at det fik et Anstrøg af det Komiske. Det hændte sig — fortælles der, — at Flottmann

¹ *Johan Jørgen Tandberg*, f. 1816, blev 2. decbr. 1848 utnævnt til resid. kapellan til Haus. Han døde 23. febr. 1882 som biskop i Kristianssand.

² *Christen Nygaard*, født 1825 i Bergen. Han utnævntes 5. juni 1856 til ordineret kateket i Mandal og døde som provst og sogneprest til Vestre Aker.

³ Landsbyepresten, af Gierlev Christian Krog, Sogneprest for Rye og Sonnerup Menigheder i Sjælland, i Theologisk Maanedsskrift for Fædrelandets Religionslærere, udg. af L. N. Fallesen, 1806 Juli-Decbr., VIII Kbh. 1806, s. 126-207. 225-303. 313-401. 425-93, og i bokform Kbh. 1806. — Se ogsaa D. G. Niemeyer, Præstebibliothek, overs. ved J. Wolf, Kbh. 1782-5. I, 24-5. II, 239.

⁴ 23. Januar 1861. D. T.

⁵ (14.) Novbr. 1862. D. T. — *Iver Olaus Widerøe*, f. 1824, blev 21. august 1862 sogneprest til Fitje. I 1870 sogneprest til Leikanger, hvorefter han i 1877 forflyttedes til Østlandet.

engang gik op i det katholske Kapel (i et privat Hus ved Kalmargjærdet) for at bese det, da han havde bemærket, at den katholske Prest, *Houen*¹, gik derind. Denne var kommen for at modtage en Brandbesigtigelse, som han antog skulde udføres ved en Skorstensfejer. Han antog nu Flottmann for Skorstensfejeren og paaviste med stor Nøjagtighed alt, hvad der hørte til Ildstedet. Stiftsprovsten fik ham da ud af Vildfarelsen, og Samtalen blev theologisk. Man har bebrejdet Flottmann, at han ved denne Lejlighed gjorde Indrømmelser og bl. a. lovpriste — det katholske Cølibat.²

Flottmann var paa sin Vis ivrig i Tjenesten og tog Initiativet, naar det skulde være. Da jeg kom til Bergen (1857), var de ved *Lammers* fremkaldte Uroligheder i fuld Gang, og en liden Frimenighed blev dannet af en vis Johan *Bomstad*.³ Flottmann sammenkaldte strax Presterne til et Møde i Korskirkenes Sakristi i denne Anledning, holdt et indledende Foredrag, der mundede ud i en Forespørgsel, om det ikke nu var tidsmæssigt særskilt at udgive som Brochure en Avisartikel, han 1857 havde skrevet i Christianiaposten betitlet: „Brev fra en gammel Prest til sin Søn angaaende de ved *Lammers* fremkaldte Bevægelser“.⁴ Forsamlingen besvarede naturligvis Spørgsmaalet bekræftende, og det noksaa fornøjelige Stykke, som P. A. Jensen ved dets Fremkomst med Latter fortalte om som et Produkt af den gamle Stiftsprovst, — kom ud med den Tilføjelse paa Titelbladet: „Tjenligt til at læses i Johan Bomstads Forsamlinger“.⁵ — „Det er meget simpelt,“ sagde han, „at behandle Sektererne. Jeg spørger dem blot: hør, min Mand, forstaaer De Græsk? — Saa svarer han nei, og jeg lader ham da vide, at der mellem os ikke kan være Tale om disse Ting.“

Flottmanns Stolthed, som han idelig kom tilbage til, var en Erklæring, han havde afgivet i Egenskab af fungerende Biskop i

¹ *Christopher Holfeldt-Houen* blev født 1820 i Arendal og i 1847 optat i den katolske kirke, senere presteviet. I decbr. 1857 kom han til Bergen for at grundlægge en katolsk menighed her. Han var eneprest her til 1875, da St. Paulskirken blev indviet, nu fik han en medarbejder i pastor J. D. P. Stub. *Houen* forflyttedes 1881 til Fredrikshald og døde høsten 1890 i Kristiania.

² Flottmann har uden Tvil levet under et noksaa strængt Kvinderegimente, der maaske var en af Grundene til hans Mangel paa Gjæstfrihed. Denne Historie tør være lavet af en Spøgeflugt med Henblik paa hans huslige Forhold. D. T.

³ *Johan A. Johannesen Bomstad*, stifter av og forstander for en „apostolisk menighed“ i Balsfjord i Tromsø Stift, nævnes av *Lammers* som en „benaadet og begavet mand“ (Norsk Teol. Tidsskr. V. 1904, s. 111).

⁴ Brev til en theologisk Studerende i Anledning af „Afskedsandragende og Afskedsord ved G. A. *Lammers*“, fra en ældre Præst. Christianiaposten 1857, 13. og 26. marts nr. 72 og 75. Brevet er undertegnet: Din mm.

⁵ Brev angaaende Afskedsandragende og Afskedsord ved G. A. *Lammers* fra en ældre Præst. Anbefales til Læsning i Joh. A. *Bomstads* Forsamlinger. Bergen 1858.

Spørqsmaalet, om Mormonerne skulde ansees for kristne Dissentere. Han og en Biskop — det var nok *Arup*¹ — var de eneste som benegtede dette, en *Riddervold*² var — som bekjendt — enig.

Han gjorde saa meget som muligt ud af sit Stiftsprovstembede, endog mere end fornødent. Det var vist 1861 Biskop *Kaurin* vilde have en Udtalelse af de forskjellige Menigheder angaaende Bibeholdelsen eller Afskaffelsen af Fredagsprædikenen. Stiftsprovsten ansaa det for at være sin Sag at sammenkalde og foreslaa Menighedsmøderne. Det første, der blev holdt, var for Domkirken, hvis Sogneprest (*Debes*) maa have havt Forhindring eller have anset det passende at være borte, medens han sendte mig did.

Mindet om Flottmann som Dirigent vil aldrig forgaa mig. Det var koldt i det store Lokale i Arbejderforeningens Bygning, der vel nu forlængst er nedreven³, og han stod der paa Katedret indhyllet i sin Kappe og frøs som en Hund. Jeg husker ikke Mødets Begyndelse, men han har vel oplæst den episkopale Skrivelse, og saa — vidste han ikke videre. Et par gode gamle Borgere reiste sig for at tale, og Flottmann afbrød strax den første med: „Ka er det De vil, Far?“ eller lignende. Da Vedkommende vedblev, og Flottmann ikke kunde følge ham — lidt døv var han — vendte han sig til mig med: „Ka er det, han sier?“ Kort: han blev aldeles forvirret og vendte sig snart til mig, der netop var ordineret, og spurgte, om det ikke gik an, at jeg steg op paa hans Plads. Jo — det kunde jeg da godt, og jeg kom da for første Gang i mit Liv til at dirigere en Forsamling. Sagen var jo grei, og det var ingen Kunst, men for Flottmann har vist en debatterende Forsamling og Præsidentens Rolle i en saadan været aldeles fremmed, og han tog sig da saa meget mere fornøjet ud. Han, som var saa vel vant til at staa for den Forsamling, der maa til, blev rent forvirret her, hvor han stod Ansigt til Ansigt med en Skare, som vilde snakke.

Det kostede Flottmann meget at give Slip paa sit Stiftsprovstembede. Han havde store Tanker om Værdigheden og var glad i Arbeidet. Da *Kaurin* blev Biskop, var det imidlertid forbi med

¹ *Jens Lauritz Arup*, 1793-1874, biskop i Kristiania stift 1846-74.

² *Hans Riddervold*, 1795-1876, statsraad og chef for Kirkedepartementet 1848-72. Se Departements-Tidende 1853, s. 81-97. Spørqsmaalet om, hvorvidt mormonerne var at henregne til de kristelige dissenterne, som ved dissenterloven av 16. juli 1845 var tilstaaet fri offentlig religionsutøvelse i Norge, blev besvart bekræftende av det teologiske fakultet og av biskoperne D. B. Juell i Tromsø, H. J. Darre i Trondhjem og J. v. d. Lippe i Kristianssand (s. 82-9), men benegtende av biskop Arup i Kristiania (s. 89-91) og av den forrettende biskop i Bergen stiftsprovst Flottmann (s. 91); til den sidste mening sluttet kirkedepartementet sig (statsraad Riddervold) (s. 92-7).

³ Bygningen staar fremdeles under navn av „Eldorado“.

hans gode Dage. Da Biskopen var paa Visitats (1860), havde Flottmann foretaget en Ordination (J. E. Kierulff¹ og Rasmus Lampe²). Det hastede med dem begge, men den stræng episkopalistiske Kaurin bad fra sin Reise, at Ordinationen maatte opsættes 2-3 Uger, til han kom hjem. Det var vel neppe de episkopale Ideer, men ogsaa Tanken om Flottmanns Personlighed og præsumptive Standpunkt, som her bevægede Biskopen og satte ham i meget daarligt Humør.

Biskop *Kaurin* var i Bergen under stærk Paavirkning af *Walnum*, hvem han kjendte fra den Tid, han var Professor Herslebs³ Plejesøn. *Walnum* selv tilskrev Biskopens Godhed for ham det Sønneforhold, hvori han — Biskopen — havde staaet til Hersleb. *Walnum* var altid bitter over Flottmann, hvem han ansaa for Rationalist, og dette var i hans Øjne — han var overmaade ensidig — næsten kriminelt. *Walnum* kunde tale herom med os Embedsbrødre, men har visselig aldrig ytret Noget til Biskopen, der dog ved sin stadige Forbindelse med ham let kunde blive indtagen mod den Gamle. Biskopen behandlede ham med alt skyldigt Hensyn til hans Alder, men det var dog nu graat imellem dem, og da *Kaurin* blev syg (Palmesøndag 1861) og maatte for længere Tid — det blev for bestandig — trække sig tilbage fra sit Embede, forlangte han, at Sognepresten til Korskirken P. Hersleb *Birkeland* skulde være hans Vikar. Flottmann maatte indlevere sin Afskedsansøgning, og samme Dag blev *Birkeland* konstitueret Stiftsprovst og Biskop.⁴

Fra nu af blev Flottmanns Dage bedrøvelige. 1858 havde han taget Albert *Mowinckel* til Kapellan. Valget paa ham blev kritiseret, men hans Kvinder fik Skylden, og det blev fortalt som sikkert, at det skede til Tak for den Hjælp, *Mowinckels* Fader Johan Ludvig *Mowinckel* ydede Flottmanns fallerede Svigersøn *Bordrud*.⁵

Det var en over al Staden bekjendt Sag, at af al Flottmanns Embedsgjerning var hans Konfirmand-Undervisning det sørgeligste. „Han bare fortæller Historier,“ hed det, og for en Del har vel den

¹ Se ovenfor s. 170 anm. 4.

² Se ovenfor s. 170 anm. 3.

³ S. B. *Hersleb*, 1784-1836, professor i teologi.

⁴ Da biskop *Kaurin* blev syg i 1861, søgte han permission og laa ved Sandefjords bad uten at finde synderlig lindring. Han gjentok det 1862 og kom ut paa sommeren tilbage til Bergen, overtok sit embede, visiterede nogen egne i Søndhordland og indviet 14. novbr. Widerøe til prest. Det blev hans sidste ordination og tale. Fra denne tid befattet han sig ikke mere med embedet, og i febr. 1863 sendte han sit hyrdebrev til prester, skolelærere og menigheter. Snart efter fik han 1 aars permission og bosatte sig i nærheten av Kristiania, hvor han døde 6. juli 1863.

⁵ *Bordrud* gik fallit i handelskrisen 1858.

livlige og utrolig smagløse gamle Mand udfyldt Timerne med oplysende Anekdoter. „Ved du hvad Nysgjerrighed er?“ spurgte han engang et Barn, der naturligvis var uvidende. „Jo“ — sagde den gamle — „det er, naar min Datter Thrine gaar forbi Nykirken, hvor jeg prædiker, og gaar ind i Korskirken for at høre Presten Walnum“.¹

Adskilligt i den Genre tør have forefaldt, og *Kaurin*, der hørte meget paa, hvad Folk sagde, og ikke altid betænkte nøje sine Skridt, forlangte af Flottmann, at han skulde overlade Konfirmanderne til sin Kapellan. Et Kompromis kom istand. De skulde *begge* læse med Børnene. Dette blev da dertil, at Flottmann læste med dem som før og overlod Kapellanen at gjøre, hvad han vilde — til stor Forvirring for den hele Gjerning. Bispemanden vilde imidlertid have sin Krig igjennem, og det Middel, han greb til, var ikke heldigt. Han forlangte Mowinckels Erklæring om Forholdet, og det kunde jo paa en Maade gaaet an for Mowinckel at udtale sig om det uheldige i Gjerningens Deling mellem 2 Prester, uden at disse havde sin bestemte Part anvist.

Mowinckel tog Tingen paa en anden Maade, idet han erklærede sig om *Flottmanns Konfirmationsgjerning*, som han blot kunde kjende af, hvad der blev fortalt. Mowinckels Erklæring havde viselig sit Ophav i *Walnum*, der saa et Slags Vidnepligt i Sagen og mente, at Flottmann for enhver Pris maatte fjernes. Talet havde hverken Mowinckel eller Biskopen, og *denne* sørgede ikke for at faa den ravgale Erklæring omgjort, da han nu ikke kunde omgjøre sit ravgale Forlangende.

Sagen blev bekjendt, Flottmann og alle hans Kvinder rasende (naturligvis), og den gamle Mands sidste Dage formørkedes, medens han tilføiede sin Kapellan de haardeste Krænkelser. Denne Tilstand blev utaalelig for det hele Præsteskab. Vi gik til Mowinckel den ene efter den anden for at faa ham til at gjøre en Ende paa den. Om han skulde ydmyge sig for den gamle, saa var da dette ingen farlig Sag. Mowinckel havde en tung Begribelse, men *Henrik Greve*² fik ham dog tilsidst til at gaa til Canossa. Han gik den tunge Gang ud til sin Sogneprest og passerede Skiærsilden. Ingen kunde lade sig høre i Trappen, som førte til Kontoret i 2. Etage, uden at Fruen aabnede Stuedøren

¹ I sin Fængselsprestetid prædikede Walnum meget ofte i Korskirken. Han var vant til fulde Kirker og — aldeles uskikket til Fængselsgjerningen. D. T. — Se ovenfor s. 168 anm. 2.

² *Henrik Greve* var født 1830 i Hosanger og blev 23. januar 1858 stiftskapellan i Bergens stift. I 1864 utnævntes han til kateket i Kristianssund og 4. septbr. 1872 til resid. kapellan til Korskirken i Bergen, hvor han døde 27. januar 1876.

og skyndte sig ud i Gangen for at se, hvem det kunde være, og muligens faa Anledning til at rive af en Passiar eller — Skjænd.

Den gamle var under disse Dages Pinagtighed tagen til i Sløvhed. Saa fik Biskop *Birkeland* gamle *A. W. Greve*¹, der jo havde tjent sammen med Flottmann i Bergen siden 1828, til at paatage sig en Mæglers Rolle. Ingen kunde dette bedre end denne fine og kloge Mand. Han forelagde mig, hvad han gjorde, — det gik skriftlig — og jeg kunde ikke andet end beundre min gamle Kollega og hans Udveje, men alt strandede paa den gamles Haardnakthed. Han vilde have et „pater peccavi“ af et eiendommeligt Slags, skriftlig opsat af Flottmann selv. Det var paa engang kuriøst og af den Beskaffenhed, at der Intet blev tilbage af Underskriveren.

Greve maatte naturligvis billige Mowinckels Vægning ved at underskrive dette Dokument, som Flottmann utvilsomt vilde have sat i Avisen, hvorved Mowinckel vilde være umuliggjort for alle Tider.

Nu forstod *Greve*, at der intet andet var for, end at Flottmann maatte tage Afsked, og han fik ham ogsaa dertil — ikke uden Møie. Dette var i Foraaret 1864. Han var ude af det over ikke mer at have sine regelmæssige Forretninger og taalte ikke længer at høre Nykirkens Klokker. Jeg hørte ved den Tid, at Flottmann troede at Klokkerne i Nykirken, naar der blev ringet, tonede til Ære for *ham!* Biskop *Birkeland* bekræftede dette siden. Han flyttede ind i Bergen, hvor han førte et Sløvhedsliv til sin Død 1869.

For at skaffe ham Beskæftigelse fik man ham til at diktere sine Memoirer. Som andre Folk fra den Tid er han saa tilbageholden i sine Ytringer om Folk og Forhold udenfor ham selv, at Interessen bliver liden. Nogen Iagttagerevne har han vel ikke heller havt.

16. April 1866 fik han fejre sit Guldbryllup hos Svigersønnen Knud *Fleischer*. Det var en pragtfuld Fest, og det var fornøjeligt at se den gamle endnu engang fremtræde i sin fulde Værdighed den hele Dag i sin Silkesamarie. Vi Kapellaner var Luft for ham den Dag, mens han ellers satte nok Pris paa en Visit af os imellem. Vel ikke mindt gjaldt dette mig, med hvem han kunde udbrede sig om *P. A. Jensen*, hans gamle Discipel og nu — som det syntes — hans Ideal af en Embedsmand.

¹ *Arnt Wittendorff Greve* blev født 1798 i Aastvedt i Hammer pgd. og utnævntes 20. septbr. 1828 til residerende kapellan ved Domkirken. Han tok avsked 27. novbr. 1875 og døde 25. april 1880. Greve var i en aarrække medlem av Bergens bystyre.